

Decision 4/2013

Headnotes:

A provision of the Criminal Code prohibiting the use of symbols of totalitarian regimes violates the requirement of legal certainty, and in this context, the freedom of expression.

Summary:

I. The applicant, Mr Attila Vajnai challenged in his constitutional complaint that phrase of Section 269/B of Act IV of 1978 on the Criminal Code which prohibited the public use of a five-pointed red star among other symbols of totalitarian regimes. As the provision under dispute prohibited the use of symbols of the Communist as well as the Nazi regime, the Constitutional Court extended its review and examined the constitutionality of the whole provision due to a strong correlation. The Constitutional Court had to take its precedent into account. In its Decision 14/2000, the Constitutional Court, referring to the special historical past of Hungary, upheld the provision declaring it a criminal offence to publicly use the symbols of despotism (the swastika «Hakenkreuz», the SS sign and the arrow-cross, hammer and sickle and the five-pointed red star). In 2008, the European Court of Human Rights in *Vajnai v. Hungary* held that the conviction of Mr Attila Vajnai, the vice-president of the left-wing Workers' Party for having worn the red star on his jacket, was an interference with his right to free expression. Although the Constitutional Court referred in Decision 14/2000 to historical circumstances, the European Court of Human Rights considered that twenty years after the fall of Communism there was no «real and present danger» of its restoration and found the ban of the Criminal Code indiscriminate and too broad in view of the multiple meaning of the red star.

II. In its recent decision the Constitutional Court allowed the constitutional complaint lodged by Vajnai and found that criminalising the public use of the symbols of despotism was unconstitutional. The main reason for overruling Decision 14/2000 was the Vajnai judgment of the European Court of Human Rights. The Constitutional Court also took into consideration the entry into force of a new Constitution called the Fundamental Law in 2012.

Having examined the constitutionality of the provision as a whole, the Court held that the challenged provision defined the range of criminal conducts too widely; public use of totalitarian symbol is punished in general. Section 269/B of the Criminal Code does not take into account the motive of the act, and the context and consequences of using these symbols. The provision defines the type of behaviour subject to criminal sanction too broadly, which might result in controversial judgments. It does not meet the requirements of constitutional criminal law, according to which any provision defining behaviour punishable under criminal law must be specific and clearly defined. The Constitutional Court accordingly held that the provision in question violated the principle of the rule of law and legal certainty and through this restricted disproportionately the freedom of expression. The Court annulled the provision *pro futuro* as of 30 April 2013, to allow Parliament sufficient time to prepare a provision in compliance with the Fundamental Law. The Constitutional Court also pointed out that the constitutional concerns with regard to Section 269/B are valid for Section 335 on the use of totalitarian symbols in the new, already promulgated but not yet effective Criminal Code.

III. Justices András Bragyova, Egon Dienes-Oehm, András Holló, László Kiss and Béla Pokol attached a concurring opinion and István Balsai, Barnabás Lenkovics, Péter Szalay and Péter Paczolay attached a dissenting opinion to the decision.

Supplementary information:

As of 1 April 2013 Article IX of the FL was supplemented by new Paragraphs 4 and 5. Under Article IX.4, exercise of the right to free expression cannot be aimed at violating the human dignity of other persons. Under Article IX.5, exercise of the right to free expression cannot be aimed at violating the dignity of the Hungarian nation or the dignity of any national, ethnic, racial or religious group. Members of such groups are entitled to turn to court as defined by an Act against any expression violating the group in order to enforce their claim related to the violation of their human dignity.

Ügyszám: IV/02478/2012

Első irat 02/23/2012

érkezett:

Az ügy tárgya: a Btk. 269/B. § (1) bekezdésének "ötágú vöröscsillag" fordulata tárgyában benyújtott alkotmányjogi panasz

Eljárás típusa: Alkotmányjogi panasz (Abtv. 26. § (1) bekezdés)

Indítványozók érintett magánszemély vagy szervezet

típusa:

Előadó alkotmánybíró: Lévay Miklós Dr.

Indítvány befogadás: Indítvány befogadva.

Befogadás dátuma:

2012.05.14.

Az indítvány lényege: ▶

Indítványozó:

Vajnai Attila

Támadott jogi aktus:

a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/B. § (1) bekezdésének "ötágú vöröscsillag" fordulata

Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.37/2011/5. számú végzése

Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései az indítványban: ▶

A határozat száma: 4/2013. (II. 21.) AB határozat

ABH oldalszáma: 2013/128

Az ABH 2013 tárgymutatója: alapjogi teszt; alapjogvédelem védelmi szintje; alkotmányos büntetőjog; „demokratikus társadalomban szükségesség” tesztje; emberi méltósághoz való jog; intézményvédelmi kötelezettség; ítélt dolog (res iudicata); jogbiztonság mint a joggyakorlat egységének biztosítása; jogbiztonság mint normavilágosság; köznyugalom; közösségek méltósága; nullum crimen sine lege elve; önkényuralmi jelképek használata; pluralizmus; pro futuro megsemmisítés; szoros tartalmi összefüggés; társadalomra veszélyesség; terrorizmus; véleménynyilvánítási szabadság

A határozat kelte: Budapest, 02/19/2013

Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései a döntésben: ▶

Testületi ülések napirendjén: ▶

A határozat szövege: ▼

Az Alkotmánybíróság teljes ülése alkotmányjogi panasz tárgyában – *dr. Bragyova András, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Holló András, dr. Kiss László és dr. Pokol Béla* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával, valamint *dr. Balsai István, dr. Lenkovics Barnabás, dr. Paczolay Péter, dr. Szalay Péter és dr. Szívós Mária* alkotmánybírók különvéleményével – meghozta az alábbi

h a t á r o z a t o t:

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/B. §-a alaptörvény-ellenes, ezért azt 2013. április 30-ával megsemmisíti.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

I n d o k o l á s

I.

[1] Vajnai Attila jogi képviselője útján alkotmányjogi panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz.

[2] Az indítványozó 2008. július 14-én, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 269/B. § (1) bekezdése “ötágú vöröscsillag” fordulatának megsemmisítését kérte utólagos normakontroll keretében, mivel az álláspontja szerint sérti a véleménynyilvánítás szabadságát. Az indítványozó kifejti, hogy a kifogásolt jogszabályi rendelkezés, az önkényuralmi jelképek használata büntetőjogi tényállás olyan szimbólumok terjesztését, nagy nyilvánosság előtti használatát és közszemlére tételét rendeli büntetni, amelyek alapvető emberi jogokat sértő politikai diktatúrák jelképei voltak. Véleménye szerint azonban az ötágú vöröscsillag összetett jelkép, amelynek többféle jelentése van, ugyanis a munkásmozgalom eszméinek kifejezésére is használják, illetve a fasizmus elleni küzdelmet is szimbolizálja. Álláspontja szerint a vöröscsillag éppen ezen a ponton állítható szembe a horogkereszttel, mert ez utóbbi mindenki számára egyértelműen a náci ideológiát és rendszert jelenti. Indítványában hivatkozik az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozatára, amelyben a testület alkotmányosnak mondta ki a Btk. 269/B. §-át, azonban véleménye szerint az Emberi Jogok Európai Bíróságának Vajnai kontra Magyarország ügyben hozott ítélete indokolja az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatának felülvizsgálatát, mert már nem tartható az az érv, hogy “a politikai véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása a demokrácia megszilárdításának és fenntartásának biztosítása végett szükséges.”

[3] Az indítványozó az Alkotmánybíróság XX/1223-1/ 2012. számú végzésére hivatkozással, kérelmét 2012. február 23-án az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 26. § (1) bekezdése és 71. § (3) bekezdése alapján jogi képviselője útján alkotmányjogi panaszként terjesztette elő.

[4] Alkotmányjogi panaszában kifejti, hogy a Pesti Központi Kerületi Bíróság 16.B.21/571/2004/5. számú, a Fővárosi Bíróság 25.Bf.7262/2007/6. számú, valamint a Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.37/2011/5. számú határozatában önkényuralmi jelkép vétsége miatt elmarasztalta. A Legfelsőbb Bíróság határozatában utalt arra is, hogy a vonatkozó strasbourgi ítélet nem helyezte hatályon kívül a Btk. 269/B. §-át, ezért az továbbra is irányadó. Az indítványozó ennek alapján hivatkozik arra, hogy az ügyében folytatott bírósági eljárásban alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása folytán az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében biztosított jogának sérelme következett be.

II.

[5] Az Alkotmánybíróság eljárása során a következő jogszabályi rendelkezéseket vette figyelembe:

[6] 1. Az Alaptörvénynek az indítvány elbírálása során figyelembe vett rendelkezései:

“B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.”

“I. cikk (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

“IX. cikk (1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.”

[7] 2. A Btk. indítvánnyal érintett rendelkezése:

“Önkényuralmi jelképek használata

269/B. § (1) Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vöröscsillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet

a) terjeszt;

b) nagy nyilvánosság előtt használ;

c) közszemlére tesz;

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény miatt, aki azt ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti célból vagy a történelem, illetve a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatás céljából követi el.

(3) Az (1)–(2) bekezdés rendelkezései az államok hatályban lévő hivatalos jelképeire nem vonatkoznak.”

III.

[8] 1. Az Alkotmánybíróság korábban a 14/2000. (V. 12.) AB határozatában (ABH 2000, 83.; a továbbiakban: Abh.) már vizsgálta a Btk. 269/B. §-ának alkotmányosságát, ezért elsőként áttekintette, hogy az indítvány nem minősül-e “ítélt dolognak”.

[9] Az Abh. a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) több rendelkezésével, köztük a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben vizsgálta a Btk. 269/B. §-ának alkotmányosságát. A határozat részletesen kitért arra, hogy melyek voltak ezen bűncselekményi tényállás megalkotásának indokai. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1993. évi XLV. törvény preambuluma, valamint annak indokolása szerint a XX. század szélsőséges politikai eszméi az emberi jogokat semmibe vevő diktatúrákat hoztak létre, és az ezen diktatúrákhoz kötődő szélsőséges szimbólumok továbbélése érzékenyen érinti, illetve sérti a társadalom jelentős részét, ezért szükséges ezen magatartások büntetőjog által történő szankcionálása.

[10] Az Abh. a Btk. kifogásolt rendelkezését a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben is vizsgálta. Megállapította, hogy az önkényuralmi jelképek terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata és közszemlére tétele a politikai véleménynyilvánítás egyik formája, amelynek büntetendővé nyilvánítása korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban azt vizsgálta, hogy a korlátozás megfelel-e a szükségesség és az arányosság követelményének. A határozat értelmében a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányosan még megengedett korlátozhatóságát jelenti, ha “a tiltott magatartás nem pusztán egy – helyesnek vagy helytelennek tartott – politikai nézetet fejez ki, hanem annál több: a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát sértve veszélyezteti a köznyugalmat is.” (Abh., ABH 2000, 83, 92.)

[11] Az önkényuralmi jelképek Btk. 269/B. §-ában tiltott használatával kapcsolatban az Abh. kifejtette, hogy az az önkényuralmi rendszerekhez köthető eszmék, és az azokhoz kapcsolódó fenyegetettség érzet kialakulásához vezet, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására. A véleménynyilvánítás szabadsága azonban korlátozható, ha az szükséges egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a zavargás vagy a bűnözés megelőzése, illetve mások védelme érdekében. Az Alkotmánybíróságnak az Abh.-ban kifejtett álláspontja szerint a Btk. 269/B. §-a a büntetőjog által megfogalmazott védett tárgy mellett más alkotmányos értékek védelmét is szolgálja, mint például a demokratikus jogállamot, vagy azt a követelményt, miszerint a jognak mindenkit egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie.

[12] Az Abh. kitért arra is, hogy az adott történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszer biztosítja a hatékony védelmet (*ultima ratio*). Az Alkotmánybíróság mindezek alapján megállapította, hogy “a demokratikus társadalom védelmét jelenti az, s ezért nem alkotmányellenes, ha az állam a jelen történelmi helyzetben a demokráciával ellentétes, vagyis önkényuralmi hatalmi rendszerek adott jelképeivel kapcsolatos, egyes konkrét magatartásokat tilt meg: a

terjesztést, a nagy nyilvánosság előtti használatot, közszemlére tételt. [... A] Btk. 269/B. § (1) bekezdésében megjelenő korlátozás a védett célok súlyához képest nem minősíthető aránytalannak, a korlátozás terjedelme és szankciója az alkalmazható legenyhébb eszköznek minősül, ezért a Btk. e szabályában megfogalmazott alapjog-korlátozás megfelel az arányosság alkotmányos követelményének.” (Abh., ABH 2000, 83, 98, 100–101.)

[13] 2. Az Abtv. 31. § (1) bekezdése alapján, amennyiben az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz vagy bírói kezdeményezés alapján az alkalmazott jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés Alaptörvénnyel való összhangjáról már döntött, ugyanazon jogszabályra, illetve jogszabályi rendelkezésre és ugyanazon Alaptörvényben biztosított jogra, valamint azonos alkotmányos összefüggésre hivatkozással – ha a körülmények alapvetően nem változtak meg – nincs helye az alaptörvény-ellenesség megállapítására irányuló alkotmányjogi panasznak, valamint bírói kezdeményezés alaptörvény-ellenesség megállapítására irányuló vizsgálatának. Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata szerint egy kérdés csak akkor minősül ítélt dolognak, ha az újabb indítványt ugyanazon jogszabályi rendelkezésre vonatkozóan azonos okból vagy összefüggésben terjesztik elő. (1620/B/1991. AB határozat, ABH 1991, 972, 973.)

[14] “Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései” 31. cikk (3) bekezdése 2012. január 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezte a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló, többször módosított 1949. évi XX. törvényt. Az Alkotmány helyébe az Alaptörvény lépett. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően hozott döntései alkalmazhatóságával kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az Alaptörvény szerint az Alkotmánybíróság feladata az Alaptörvény védelme. Az Alkotmánybíróság az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatályba lépése előtt hozott korábbi határozata az akkor elbírált alkotmányjogi kérdéssel összefüggésben tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges. Az előző Alkotmányon alapuló alkotmánybírói döntésekben kifejtett elvi jelentőségű megállapítások értelemszerűen irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybírói döntésekben is. (22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [39]–[40]; 30/2012. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [14].)

[15] Keletkezési idejétől függetlenül minden hatályos – vagy bírói kezdeményezéssel, alkotmányjogi panasszal érintett ügyben az alkalmazandó – jogszabálynak az Alaptörvénynek kell megfelelnie. [Ezzel azonosan foglalt állást az Alkotmánybíróság az Alkotmány és az “alkotmány előtti” és “utáni” jog viszonyát illetően a 11/1992. (III. 5.) AB határozatban (ABH 1992, 81.).] Habár valamely jogszabály alkotmányellenessége nem jelenti egyúttal annak alaptörvény-ellenességét is, azok az érvek, amelyeket az Alkotmánybíróság korábbi határozatai tartalmaznak, az újabb ügyekben is irányadók, feltéve, hogy azok az Alaptörvény azonos vagy hasonló rendelkezésein alapulnak. Mindezek alapján az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén az ugyanazon jogszabályt, vagy jogszabályi rendelkezést kifogásoló ugyanazon

alkotmányos alapjogra vagy jogelvre (értékre) alapított indítvány ítélt dolognak tekintendő.

[16] Jelen esetben az indítványozó a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozik. A véleménynyilvánítás szabadságához való jogot az Alkotmány 61. § (1) bekezdése, valamint az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése azonos tartalommal rögzíti. Az Alkotmánybíróság ennek alapján megállapítja, hogy a Btk. 269/B. §-ának az Abh.-ban lefolytatott alkotmányossági vizsgálata a jelen ügyben is irányadó.

[17] 3. Az ítélt dolog azonban az Alkotmánybíróság relatív korlátja. Az Alkotmánybíróság számára is indokolt meghagyni annak lehetőségét, hogy a változó körülményekre tekintettel ugyanabban az alkotmányossági összefüggésben új vagy más indokot találva ismételt alkotmányossági vizsgálatot folytathasson le. Ezt maga az Abtv. is biztosítja azáltal, hogy kivételt enged az ítélt dolog szabálya alól abban az esetben, ha a körülmények – különösen a tény- és jogkérdések – alapvetően megváltoztak.

[18] Az Alkotmánybíróság már döntött a Btk. 269/B. § alkotmányosságáról a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben. Az Abh. meghozatalát követően született meg azonban az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) kifogásolt jogszabályhellyel kapcsolatos Vajnai kontra Magyarország (33629/06 számú kérelem) ügyben hozott ítélete.

[19] Az EJEB ítélete deklaratív, azaz nem jelenti közvetlenül a jogkérdések megváltozását, gyakorlata azonban segítséget nyújthat az alkotmányos – Alaptörvényben és nemzetközi egyezményben rögzített – alapjogok értelmezéséhez, tartalmuk és kiterjedésük meghatározásához. Az Emberi Jogok Európai Egyezményében (a továbbiakban: Egyezmény) biztosított jogok jelentéstartalma ugyanis az EJEB egyedi ügyekben hozott döntéseiben testesül meg, amely elősegíti az emberi jogok értelmezésének egységesen érvényesülő felfogását. Az Egyezmény, valamint az EJEB gyakorlatának figyelembevétele nem vezethet az Alaptörvény szerinti alapjogvédelem korlátozásához, alacsonyabb védelmi szint meghatározásához. A strasbourgi gyakorlat, valamint az Egyezmény az alapjogvédelemnek azt a minimum szintjét határozza meg, amelyet minden részes államnak biztosítani kell, azonban a nemzeti jog ettől eltérő, magasabb követelményrendszert is kialakíthat az emberi jogok védelmére.

[20] Mindezek figyelembevételével az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az EJEB Vajnai kontra Magyarország ügyben hozott ítélete, amely a Btk. 269/B. §-a viszonylatában tartalmaz megállapításokat (lásd: Indokolás [45]–[50]), olyan jogilag jelentős új körülményt és szempontot jelent, amely szükségessé teszi az ismételt alkotmányossági vizsgálat lefolytatását.

IV.

[21] 1. Az önkényuralmi jelképek használata büntetőjogi tényállást a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1993. évi XLV. törvény 1. §-a iktatta be a Btk. 269/B. §-ába. A törvény preambuluma, valamint indokolása szerint az új tényállás megalkotását az indokolta, hogy a XX. században

létrejött szélsőséges diktatórikus rendszerekhez kötődő szimbólumok, jelképek továbbélése sértheti a társadalom jelentős részét, illetve ronthatja az ország hírnevét is. A büntetőjogi védelem tárgya a köznyugalom, valamint az emberi méltóság védelme.

[22] A Btk. 269/B. §-a taxatívén meghatározza, hogy mely jelképek minősülnek önkényuralmi jelképnek a tényállás szerint. Ezek a horogkereszt, az SS-jelvény, a nyilaskereszt, a sarló-kalapács, valamint az ötágú vöröscsillag. Az önkényuralmi jelképek használatával összefüggésben a Btk. a terjesztés, a közszemlére tétel, valamint a nagy nyilvánosság előtti használat magatartását rendeli büntetni, amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Az önkényuralmi jelképek használata absztrakt veszélyeztető bűncselekmény, a nevesített önkényuralmi jelképekhez kapcsolódó magatartások büntetendőek minden további szempontra tekintet nélkül.

[23] A kommentárirodalom – a jogalkotónak a törvény indokolásában megfogalmazott céljával összhangban – azonban úgy értelmezi a tényállást, hogy a törvényben felsorolt jelképek olyan eszmékhez, eseményekhez fűződnek, amelyek a hatalom erőszakos megragadásával és diktatórikus fenntartásával járnak együtt. A Btk. 269/B. §-ában felsorolt jelképek terjesztését, nagy nyilvánosság előtti használatát, valamint közszemlére tételét a tényállás akkor rendeli büntetni, ha a jelképek az állami önkény jelképeiként olyan magatartást szimbolizálnak, illetve népszerűsítenek, amely szoros összefüggésben van a XX. századi diktatórikus rendszerekkel. Ezen teleologikus értelmezésre a bírói gyakorlatban is van példa (BH2009. 131).

[24] 2. Az Alkotmánybíróság áttekintette az egyes európai országok önkényuralmi jelképekkel való visszaélésre vonatkozó büntetőjogi szabályozását, valamint az EJEB vonatkozó joggyakorlatát.

[25] Az Alkotmánybíróság az 1/2013. (I. 7.) AB határozatában kifejtette, hogy “[e]gy jogintézmény alkotmányosságának megítélése egy másik országban az adott állam alkotmánya, a szabályozásnak a jogrendszerbe illeszkedése, továbbá történeti és politikai háttér függvényében eltérő lehet. Ezért – elismerve, hogy egy szabályozási megoldás megítéléséhez segítséget jelenthet a külföldi tapasztalatok figyelembe vétele is – az Alkotmánybíróság nem tekintheti meghatározónak önmagában valamely külföldi ország példáját az Alkotmánnyal (Alaptörvénnyel) való összhang vizsgálata kérdésében.” (Indokolás [31]). Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is fenntartja, hogy bár az Alaptörvénnyel való összhang megítélése szempontjából nem döntő jelentőségű más országok szabályozásának bemutatása, a külföldi megoldások ismertetése azonban hozzájárulhat a büntetőjogi tiltás indokoltságának megítéléséhez.

[26] 2.1. Az állampolgársági, faji, etnikai, vallási alapon történő gyűlöletkeltés formái számos európai országban tiltottak, a totalitáriánus diktatúrák szimbólumainak használata azonban csak néhány államban büntetendő. Az európai országok többsége tilalmazza a nemzetiszocialista jelképek, köztük a horogkereszt, a náci Németország zászlóinak, himnuszának nyilvános használatát. A kommunista

rendszer szimbólumai azonban túlnyomórészt a volt szocialista országokban tiltottak. Az alkalmazandó szankció általában pénzbüntetés (Litvániában), de előfordul a szabadságvesztés büntetéssel fenyegetettség is (például Németországban, Olaszországban vagy Szlovákiában).

[27] Németországban a büntető törvénykönyv (Strafgesetzbuch – StGB) nem tartalmaz a magyar szabályozáshoz hasonló taxatív felsorolást a tiltott jelképek vonatkozásában. A StGB 86a. §-a az alkotmányellenesnek minősített szervezetek (pártok, egyesületek) jelképeinek terjesztését és nyilvános használatát tiltja. A tényállás definiálja, hogy jelképnek minősül különösen a zászló, jelvény, egyenruha, jelszó, üdvözlési forma, valamint az ezekhez hasonló kifejezések. A tilalom alóli kivételt jelent, ha a jelképek terjesztése vagy nyilvános használata művészeti, tudományos, oktatási-kutatási, ismeretterjesztési vagy alkotmányellenes törekvések elleni védelmi célból történik. A törvény tartalmaz egy olyan kitélt is, miszerint ha a cselekmény társadalomra veszélyessége csekély, akkor a bíróság eltekinthet a büntetés alkalmazásától.

[28] A német szabályozás tehát a tilalmat nem úgy határozta meg, hogy a nevesített politikai rendszerekhez kötődő jelképek használatát tilalmazta, hanem azt az alkotmányellenesnek nyilvánított szervezetek vonatkozásában rögzítette. Ennek alapján nem lehet nyilvánosan használni és terjeszteni a nemzetiszocialista jelképeket Németországban, a vöröscsillag azonban nem tilalmazott, mert az több törvényes szervezet jelképe. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság vizsgálta a StGB 86a. §-ának alkotmányosságát, és azt nem találta a német Alaptörvénybe ütközőnek [1 BvR 680/86 vom 3. 4. 1990, 1 BvR 204/03 vom 23. 3. 2006, 1 BvR 150/03 vom 1. 6. 2006, 2 BvR 2202/08 vom 18. 5. 2009].

[29] Olaszországban külön törvény (Legge 25 giugno 1993, n. 205.) rendelkezik a fajgyűlölet elleni törvény által meghatározott tiltott szervezetekhez, egyesületekhez, mozgalmakhoz kötődő jobboldali diktatórikus szimbólumok nyilvános közzétételének büntetendővé nyilvánításáról. Ennek a szabálynak alkotmányos alapja az olasz Alkotmány XII. cikke, amely a fasiszta párt újjáalakításának tilalmáról rendelkezik. Az olasz Alkotmánybíróság nem vizsgálta ennek a törvénynek az alkotmányosságát, azonban egy más ügyben kimondta, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem védi azokat a véleményeket, amelyek a feloszlott fasiszta párt újjáalakulásáról szólnak, azt támogatják, azzal azonosulnak, mert az ezekhez kapcsolódó szimbólumok nyilvános használata alkalmas a tömegek befolyásolására, és a tiltott szervezetek újjáalakulása támogatásának tekinthető. Ezért az olasz Alkotmánybíróság megállapította, hogy ezen magatartások büntetethősége a demokrácia védelmét biztosító indokolt korlátozásnak tekinthető [Sentenza 74/1958 (20/12/1958)].

[30] Szlovákiában a 2005. május 20-i 300/2005. törvény, a büntető törvénykönyv (Trestný Zákon) 421–422c. §-a rendelkezik a szabadságjogokat elnyomó mozgalmak visszaszorításáról, amely magában foglalja az ilyen mozgalmakkal kapcsolatos jelképek, többek között jelvények, zászlók, egyenruhák tilalmát. A szlovák szabályozás a német szabályozáshoz hasonlóan nem definiálja, hogy konkrétan mely rezsimek, mozgalmak jelképeit tilalmazza, hanem általánosan

határozza meg, így a tilalom mind a nemzetiszocialista, mind a kommunista szimbólumokra vonatkozatható.

[31] Litvániában a parlament 2008. június 18-án fogadta el azt a törvénymódosítást, amely betiltotta a nemzetiszocialista horogkereszt, valamint az egykori Szovjetunióban használatos kommunista jelképek mindenfajta nyilvános ábrázolását.

[32] Lettorszáiban a gyülekezési jogról szóló törvényben tilalmazzák a kommunista jelképek nyilvános használatát.

[33] Romániában 2002-ben került beiktatásra a fasiszta szimbólumok és az idegengyűlölettel összefüggő cselekmények tilalma.

[34] Lengyelország 2009-ben módosította büntető törvénykönyvét, és büntetendővé nyilvánította a fasiszta, kommunista és más totalitáriánus szimbólumok használatát. A szabályozás 2010. június 8-án lépett hatályba. A lengyel Alkotmánybíróság azonban 2011. július 19-i döntésében alkotmányellenesnek nyilvánította a törvényi tényállás fasiszta, kommunista és más totalitáriánus szimbólumok tilalmára vonatkozó részét arra hivatkozással, hogy az – a strasbourgi Bíróság Vajnai kontra Magyarország ügyben hozott ítéletére is figyelemmel – sérti a *nullum crimen sine lege* elvét, valamint azzal összefüggésben a véleménynyilvánítás szabadságát.

[35] Ukrajnában 2012. április 26-án a lemergi (lvivi) képviselőtestület, 2012. május 9-én pedig a nyugat-ukrajnai ternopili terület tanácselnöke rendelkezett a kommunista és nemzetiszocialista szimbólumok betiltásáról.

[36] 2005-ben felmerült a nemzetiszocialista jelképek, különösen a horogkereszt európai uniós szintű betiltásának lehetősége, amely 2007-ben Németország soros elnökségének idején vált tervezetté. Több közép-kelet-európai ország, köztük Magyarország, Észtország, Lettország, Litvánia, Csehország és Szlovákia támogatták volna a tiltás kiterjesztését a kommunizmus jelképeire is.

[37] A rasszizmussal és idegengyűlölettel összefüggő bűncselekmények elleni egységes fellépés érdekében 2008. november 28-án elfogadták a Tanács 2008/913/IB kerethatározatát a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről [Hivatalos Lap L 328., 2008.12.6.], azonban ez nem tartalmazott rendelkezést az önkényuralmi jelképek tiltásának uniós szintű szabályozására.

[38] 2.2. Az EJEB a nemzetiszocialista és kommunista rendszerekkel összefüggő bűncselekmények Egyezményvel való összeegyeztethetőségét az Egyezmény 10. cikkével összefüggésben vizsgálta.

[39] 2.2.1. Az Egyezmény 10. cikke értelmében “1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson [...]” A 10. cikk 2. bekezdése lehetővé teszi azonban e jog korlátozását azokban az esetekben, “amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi

integritás, a közbiztonság, a zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas információ közlésének megakadályozása, a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

[40] Az Alkotmánybíróság tanulmányozta az EJEB véleménynyilvánítás szabadságáról kibontott gyakorlatát, különös tekintettel azokra a döntésekre, amelyek az Egyezmény értékrendjével összeegyeztethetetlennek minősítettek bizonyos megnyilvánulásokat, illetve amelyek a nemzetiszocialista és kommunista rendszerekkel összefüggő bűncselekményekkel kapcsolatos megállapításokat tartalmaznak.

[41] Az EJEB gyakorlatában a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalom alappilléreinek, haladásának és az egyén kibontakozásának egyik feltétele. Ez a szabadság az olyan véleményeket is megilleti, amelyek sértőek, meghökkentőek vagy aggodalmat keltenek. Ezt követeli meg a pluralizmus, a tolerancia és a felvilágosultság, amely nélkül a demokratikus társadalom elképzelhetetlen. (H. R. Handyside v. the United Kingdom, judgement of 7 December 1976, Series A no. 103; Jersild v. Denmark, judgement of 23 September 1994, Series A no. 298; Zana v. Turkey, judgement of 25 November 1997, Reports 1997–VII; 151.)

[42] Az EJEB állandó gyakorlata szerint a véleménynyilvánítás szabadsága alóli kivételeket “szorosan kell értelmezni”, és “bármilyen korlátozás szükségességét meggyőzően kell bizonyítani.” (Pl. The Observer and The Guardian v. the United Kingdom, judgement of 26 November 1991, Series A no. 216.) Az EJEB széles mérlegelési lehetőséget biztosít az államoknak annak eldöntésénél, hogy mi tekinthető a demokratikus társadalomban szükséges korlátozásnak. (Pl. Barfod v. Denmark, judgement of 22 February 1989, Series A no. 149; Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany, judgement of 20 November 1989, Series A no. 165; Chorherr v. Austria, judgement of 25 August 1993, Series A no. 266-B; Casado Coca v. Spain, judgement of 24 February 1994, Series A no. 285-A; Jacubowski v. Germany, judgement of 23 June, 1994, Series A no. 291-A.) Az EJEB gyakorlata emellett arra is tekintettel van, hogyan befolyásolhatja az érintett tagállam történelmi múltja, illetve jelene a véleménynyilvánítás korlátozása megengedett célját és szükségességét. (Rekvényi v. Hungary, judgement of 20 May 1999, Court Reports 99/12, 955.)

[43] Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az Egyezmény 17. cikke kimondja, hogy “[a]z Egyezmény egyetlen cikkét sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.” Az EJEB több ügyben a 17. cikkre hivatkozással nyilvánította elfogadhatatlannak a kérelmet, amelyben a kérelmezők – önkényuralmi indíttatással rendelkező csoportok – a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkoztak az Egyezmény szellemét és a demokrácia alapértékeit sértő szövegek közzétételének igazolása céljából.

(Különösen pl. Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands, Commission decision of 11 October 1979, DR 18, 198; Pierre Marais v. France, Commission decision of 24 June 1996 DR 86, 184; Witzsch v. Germany, decision of 20 April 1999, Appl. no. 41488/98; Garaudy v. France, Admissibility decision of 24 June 2003, ECHR 2003-IX; Pavel Ivanov v. Russia, Admissibility decision of 20 February 2007, Appl. no. 35222/04.) Az EJEB ugyanakkor más, az Egyezmény céljával és értékrendjével összeegyeztethetetlen ideológiákat sem részesít védelemben, ha azok megnyilvánulási formája egyértelműen tanúsítja az Egyezménnyel való visszaélést, és voltaképpen az Egyezmény értékrendjének megsemmisítésére irányul (pl. a terrorizmus).

[44] A véleménynyilvánítás szabadsága büntetőjogi korlátaival kapcsolatban az EJEB következetesen hangsúlyozza, hogy az Egyezménnyel való összeegyeztethetőség szempontjából figyelembe kell venni az adott norma világos voltát, annak egyértelmű nemzeti gyakorlatát, valamint több tényezőt is vizsgálni kell a konkrét ügyben (pl. a megnyilatkozás földrajzi helye, ideje, politikai környezete, a megnyilatkozó személy státusa). Az EJEB jelentőséget tulajdonított annak is, hogy a totalitárius ideológiával való következetes azonosulásról van-e szó.

[45] 2.2.2. Az EJEB a Vajnai kontra Magyarország ügyben nem minősítette a kérelmet az Egyezmény 17. cikke alá tartozónak, mivel álláspontja szerint nem volt igazolható, hogy a vöröscsillag viselése az “önkényuralmi csoportokat” szolgáló totalitárius elnyomás igazolásának vagy népszerűsítésének szándékával történt. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 25. pontja.) A “demokratikus társadalomban szükségesség” tesztje alapján az EJEB azt vizsgálta, hogy az adott ügyben a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása – a Btk. 269/B. §-a alapján – megfelelt-e a nyomós társadalmi szükségletnek.

[46] A Rekvényi kontra Magyarország ügytől eltérően az EJEB úgy ítélte meg, azzal, hogy már két évtized telt el a pluralizmussá történő átalakulás óta, az ország stabil demokráciának tekinthető. Jelen helyzetben tehát nem lehet arra hivatkozni, hogy a demokráciába való átmenet specifikus körülményei indokolnák a korlátozást. Álláspontja szerint nincs arra utaló bizonyíték, hogy jelenleg a kommunista diktatúra valamely politikai mozgalom vagy párt általi visszaállításának valós veszélye állna fenn. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 48–49. pontja.) Az EJEB elismeri, hogy a kommunizmussal összekapcsolódó történelmi események, az ilyen szimbólumok viselése fájdalmat okoznak az áldozatoknak és családtagjaiknak, azonban úgy véli, hogy az ilyen érzések önmagukban nem elegendőek a szólásszabadság korlátozásához. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 57. pontja.)

[47] Az EJEB ítéletében továbbra is fenntartotta, hogy az államok széles körű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságára terén, azonban nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy meddig terjedhet ez a mérlegelési jogkör a politikusok véleménynyilvánítási szabadságának korlátozása esetén. Álláspontja szerint a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásakor – különösen politikai szónoklatok esetén – a

legnagyobb fokú óvatosságot kell tanúsítani, azt csak egyértelmű, nyomós és kifejezett társadalmi szükséglet igazolhatja. Ezt fokozottan figyelembe kell venni olyan esetekben, amikor többértelmű szimbólumokról van szó, mert az ilyen szimbólumok tiltása adott esetben a szimbólumok olyan kontextusban történő használatát is korlátozza, amely esetekben a korlátozás nem igazolható. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 51. pontja.)

[48] Az EJEB álláspontja szerint a vöröscsillag nem tekinthető kizárólag a kommunizmust reprezentáló jelképnek, mivel az továbbra is a nemzetközi munkásmozgalom, valamint egyes törvényes politikai pártok szimbóluma is. Az EJEB ezenkívül úgy véli, hogy a vöröscsillag viselése nem jelenti kizárólag az önkényuralmi eszmékkel való azonosulást. Ennek fényében úgy ítélte meg, hogy a Btk. 269/B. §-ában foglalt tiltás túlságosan széleskörű, mert olyan tevékenységekre és eszmékre is kiterjed, amelyek egyértelműen az Egyezmény 10. cikkének védelme alá esnek. Az EJEB véleménye szerint egy pusztán spekulatív veszélynek a demokráciát védő preventív intézkedésként történő visszaszorítása nem tekinthető “nyomós társadalmi szükségletnek.” Az EJEB emellett kifogásolta, hogy a Btk. vitatott rendelkezése nem kívánja meg annak bizonyítását, hogy az önkényuralmi jelkép tényleges használata valóban önkényuralmi propagandának minősül, amely szintén alátámasztja a tényállás elfogadhatatlanul széleskörű jellegét. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 52–56. pontja.) Az EJEB a 2011. november 3-án hozott Fratanoló kontra Magyarország ügyben (29459/10. sz. kérelem) hozott ítéletében összefoglalta és fenntartotta a Vajnai ügyben tett megállapításait.

[49] Az EJEB 2012. július 24-én Fáber kontra Magyarország ügyben hozott ítéletében megerősítette a Vajnai ügyben kifejtett álláspontját, miszerint amennyiben egy szimbólumnak többes jelentése van (a konkrét ügyben az Árpádsávós zászló egyrészt mint történelmi szimbólum, másrészt mint a nyilaskeresztes rendszer jelképe merült fel), csak részletes vizsgálat során lehet megállapítani, hogy mely jelentéssel összefüggő kijelentések tartoznak az Egyezmény 10. cikkének védelme alá, amelyek még tolerálhatók egy demokratikus társadalomban. (Fáber v. Hungary, judgement of 24 July 2012, Application no. 40721/08, az ítélet 54. pontja.)

[50] Az EJEB azt is elismeri, hogy az ilyen szimbólumokkal kapcsolatos kifejezések nem tekinthetők egyformán megengedettnek bármely helyen és időben. A Magyarországhoz hasonló történelmi tapasztalatokkal bíró országokban, az áldozatokra való emlékezés jogának, valamint a rokonaik kegyeleti jogának védelme igényelhet beavatkozást a szólásszabadság jogába is, és az legitim lehet, ha egy egyébként védelmet élvező kifejezés egy különös helyen és időben egyértelműen megváltoztatja egy bizonyos kitétel jelentését. (A Fáber kontra Magyarország ügyben hozott ítélet 58. pontja. Hasonló megfontolások vonatkoznak az olyan megnyilatkozásokra, amelyek az adott helyen és az adott időben a háborús bűncselekmények, az emberiség elleni bűncselekmények vagy a népiirtás dicsőítésének minősülnek. Garaudy v. France, Admissibility decision of 24 June 2003, ECHR 2003–IX.)

[51] Az indítvány megalapozott.

[52] 1. Az indítványozó a Btk. 269/B. § (1) bekezdése “ötágú vöröscsillag” fordulatának megsemmisítését kérte a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmére hivatkozással. Az Abtv. 52. § (2) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróság által lefolytatott vizsgálat kizárólag a megjelölt alkotmányossági kérelemre korlátozódik, amely nem érinti az Alkotmánybíróság hivatalból gyakorolható hatásköreit. Az Abtv. 52. § (3) bekezdése azonban lehetővé teszi az indítványban megjelölt jogszabályi rendelkezéssel szoros tartalmi összefüggésben álló más rendelkezések vizsgálatát és megsemmisítését is, ha ennek elmaradása a jogbiztonságot sértené.

[53] Az önkényuralmi jelképek használata büntetőjogi tényállásának célja a diktatúrák jelképeivel kapcsolatos szélsőséges magatartások büntetendővé nyilvánítása, függetlenül attól, hogy mely diktatórikus rendszerrel összefüggő szimbólumok az elkövetési magatartás tárgyai. A tényállás nem tesz különbséget a nemzetiszocialista vagy kommunista diktatúrákkal kapcsolatos jelképpel összefüggő magatartások között, hanem valamennyi, a tényállásban felsorolt jelkép vonatkozásában azonos feltételek mellett ugyanazon magatartásokat nyilvánítja büntetendőnek. Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy az ötágú vöröscsillag mellett a Btk. 269/B. § (1) bekezdésében felsorolt más jelképek, a horogkereszt, az SS-jelvény, a nyilaskereszt, valamint a sarló-kalapács osztja az ötágú vöröscsillag jogi sorsát, ezért az Alkotmánybíróság szoros összefüggés okán az alkotmányossági vizsgálatot kiterjesztette az önkényuralmi jelképek használata teljes tényállása Alaptörvénynek való megfelelésére vizsgálatára.

[54] 2. Az önkényuralmi jelképek terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata, közszemlére tétele a politikai véleménynyilvánítás egyik formája. A Btk. 269/B. §-a tehát, amely meghatározott önkényuralmi jelképek terjesztését, nagy nyilvánosság előtti használatát, közszemlére tételét tiltja, korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. Jelen vizsgálat tárgya, hogy a büntetőjogi korlátozásnak a Btk. 269/B. §-ában megvalósult módja összhangban van-e az Alaptörvénnyel.

[55] Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban hangsúlyozta, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága büntetőjogi eszközökkel történő korlátozása alkotmányosságának megítélésénél az alapjogok korlátozhatóságára vonatkozó általános megállapítások és elvek mellett érvényesülnie kell a büntetőjog egész rendszerére vonatkozó alkotmányos követelményeknek. Ezen formai és tartalmi alkotmányos követelményeket a testület az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt jogállamiságból, mint alapértékből vezette le. [30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 176.; 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 112.]

[56] Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése az Alkotmánnyal azonos módon deklarálja, hogy Magyarország független, demokratikus jogállam. A kapcsolódó büntetőjogi alapelveket rögzítő XXVIII. cikk (4) bekezdésének tartalma szintén

azonos az Alkotmány 57. § (4) bekezdése tartalmával. Éppen ezért az “alkotmányos büntetőjog”, azaz a büntetőjog alkotmányos korlátaival összefüggésben az alkotmánybírósági döntésekben kifejtett elvi jelentőségű vonatkozó megállapítások továbbra is irányadók.

[57] 2.1. A büntetőjog társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének “szankciós zárköve” legyen. A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben *ultima ratio*, azaz a büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek. Az alkotmányos büntetőjogból, azaz a büntetőjog alaptörvényi korlátaiból fakadó tartalmi követelmény, hogy a törvényhozó a büntetendő magatartások körének meghatározásakor nem járhat el önkényesen, hanem valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni. A különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni akkor, ha az alkotmányos vagy az Alaptörvényre visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges.

[58] Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi fenyegetettsége indokolt lehet, mert a XX. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumaival összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel.

[59] 2.2. A büntetőjog fontos alaptörvényi korlátja, hogy a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből, valamint a XXVIII. cikk (4) bekezdéséből fakadó fontos követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása, melynek egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia arra vonatkozóan, hogy mikor valósul meg büntetőjogilag szankcionált jogsértés, ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről. [A korábbi alkotmánybírósági gyakorlatból ld. ehhez: 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 176.; 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 110–111; 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 782, 786.]

[60] Jelen ügyben vizsgálni kell tehát, hogy az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi tényállása megfelel-e a büntetőjog alaptörvényi korlátaival, azaz a tényállás határozottnak, körülhatároltnak és világosan jelöli-e ki a büntetendő magatartások körét. A tényállás határozatlan volta ugyanis magában foglalhatja a véleménynyilvánításhoz való jog önkényes korlátozásának lehetőségét.

[61] Az alapjogok védelmében fennálló állami intézményvédelmi kötelezettség

indokolhatja az arányos, azaz alkotmányosan indokolt módon történő állami beavatkozást. Az Alkotmánybíróság legitim célnak tekinti, hogy a törvényalkotó az emberi méltóság és az alkotmányos rend, illetve értékek védelmében büntetőjogi eszközökkel tiltsa azon magatartásokat, amelyek ezekkel ellentétesek. A jogalkotónak azonban pontos fogalom meghatározással és az önkényes jogalkalmazás ellen védő garanciákkal kell biztosítania a jogintézmény működését, ha a jogintézmény alapjog korlátozással jár. A diktatórikus rendszerekkel való azonosulást kifejező nézetek nyilvános megfogalmazása, terjesztése vagy hasonló célzatos magatartások büntetendővé nyilvánítása alkotmányosan elfogadható lehet, ha a büntetőjogi szabályozás kellően pontos, konkrét és meghatározott ahhoz, hogy az ne jelentsen aránytalan beavatkozást a véleménynyilvánítás szabadságába, illetve a tényállás a cél elérése érdekében a lehető legszűkebb körre vonatkozik.

[62] Az Alkotmánybíróság azonban megállapította, hogy a Btk. 269/B. § (1) bekezdése túl tágan határozza meg a büntetendő magatartások körét, mert nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni, jóllehet a célzat, az elkövetési módozat vagy a kiváltott eredmény figyelembevételével az egyes szimbólumok esetében elengedhetetlen lehet. A jelképhasználat általános büntetendővé nyilvánítása ahhoz vezet, hogy olyan magatartások is büntetendők minősülnek, amelyek bűncselekménnyé nyilvánítása aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát.

[63] 3. A jogbiztonság szempontjából aggályos határozatlanság az önkényes jogértelmezés és jogalkalmazás lehetőségében jelentkezik. Az Alkotmánybíróság már korábbi gyakorlatában is nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy az általa vizsgált kérdés megválaszolásához rendelkezésre áll-e olyan kialakult bírói gyakorlat, amely – határozata meghozatala során – a jogalkalmazót a jogbiztonság érvényesüléséhez elengedhetetlenül szükséges mértékben segíti. (47/2003. (X. 27.) AB határozat, ABH 2003, 525, 535.)

[64] 3.1. Jelen esetben azonban az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy a Btk. 269/B. §-ával összefüggő szűk körű bírói gyakorlat ellentmondásos. Vannak olyan bírói döntések, amelyek a törvényi tényállási elemek megvalósulása esetén megállapítják a bűncselekmény elkövetését, azonban számos ezzel ellentétes döntés is született, amely a törvényi tényállási elemek fennállása ellenére, a cselekmény önkényuralmi rendszerek propagálására irányuló célzata hiányában nem állapította meg a bűncselekmény elkövetését.

[65] A Btk. 269/B. §-ában foglalt tényállás beiktatását követő korai bírói döntések elsősorban a törvényi tényállási elemek megvalósulását vizsgálták, kivételesen vették figyelembe azt, hogy a cselekmény ténylegesen alkalmas volt-e a köznyugalom veszélyeztetésére. A bíróságok több esetben is megállapították, hogy az önkényuralmi jelképpel ellátott zászló éjszaka történő kitűzése megvalósította az önkényuralmi jelkép közszemlére tételét. (A Fővárosi Bíróság 12.B.XI.370/1994. számú határozata, valamint 26.Bf.XI.8264/1994/5. számú határozata.)

[66] Egy másik ügyben 2006-ban a Szentendrei Városi Bíróság megállapította,

hogy “bár a kétséget kizáróan önkényuralmi jelképeket is tartalmazó tárgyak közszemlére tétele [...] tényállásszerűen megvalósult, [...] ezen cselekményeknek nincs társadalomra veszélyessége, az adott konkrét cselekmény elkövetéskor sem volt veszélyes a társadalomra, a közszemlére tétel az említett propaganda jellegű, azonosulással párosuló indítéktól mentesen, kizárólag kereskedelmi, gyűjtők, illetve vásárlók részére való eladását szolgálta.” (3.B.102/2004/53. számú ítélet.) A másodfokú bíróság azonban megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét arra hivatkozással, hogy az önkényuralmi jelképek használata bűncselekmény törvényi tényállása nem tartalmazza a tiltott eszmék tiltásának célzatát, ezért az elsőfokú bíróság ideológiákkal való azonosulási és propagálási szándék célzatára tett megállapításai nincsenek összhangban a Btk. 269/B. §-ában írt törvényi tényállással. (A Pest Megyei Bíróság 3.Bf.48/2007/15. számú ítélete.)

[67] Egyedi megoldást választott a Fővárosi Ítéltábla az ellentmondás feloldására, ugyanis a célzatot a terjesztés elkövetési magatartásával összefüggésben értelmezte. A Fővárosi Ítéltábla mint harmadfokú bíróság kifejtette, hogy “a köznyugalom elleni bűncselekmények körében azok a bűncselekmények kerültek kodifikálásra, amelyek alapvetően a köznyugalom ellen intéznek közvetlen vagy közvetett támadást, amely által megbontják a társadalmi légkör nyugalomát, nyugtalanságot, zavart okoznak a törvényes rend iránt tiszteletet tanúsító állampolgárok körében [...] A jelkép valamilyen eszmének, személynek vagy eseménynek, jelvényvel vagy képpel való megjelölése, melynek az a rendeltetése, hogy a jel és a megjelölt eszmék, személyek vagy események közös vonásaik révén egymással kapcsolatba hozhatók legyenek. A jelkép megjelenítéséhez, észleléséhez éppen ezért mindig valamilyen tudati, érzelmi kapcsolat fűződik.” Ezért a bíróság azt állapította meg, hogy “a terjesztés mint elkövetési magatartás csak akkor valósul meg, ha az árusításhoz tudati, érzelmi motívum is kapcsolódik.” A bíróság ennek alapján, mivel a terheltek a megvetett ideológiák terjesztésének szándéka nélkül, kizárólag haszonszerzés motiválta árusítást végeztek, bűncselekmény hiányában felmentette a terhelteket. (A Fővárosi Ítéltábla 3.Bhar.159/2008/7. számú ítélete.)

[68] Egy későbbi rendkívüli perorvoslatot is megjárt ügyben a Legfelsőbb Bíróság a célzat hiányát a bűncselekmény társadalomra veszélyességének hiányaként értékelte, és ennek alapján mondta ki a vádlott felmentését. Az ügyben az elsőfokú bíróság bűncselekmény elkövetését állapította meg, mert álláspontja szerint az önkényuralmi jelképeket ábrázoló politikai plakátok kiragasztása mondanivalójától függetlenül provokatív és sértő, amely kimeríti a Btk. 269/B. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt tényállást. A másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését. A Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati eljárás során azonban az első- és másodfokú bírósággal ellentétben azt állapította meg, hogy bár megvalósultak a bűncselekmény törvényi tényállási elemei, önmagában annak vizsgálata nem elegendő a bűncselekmény megállapításához. A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint az elkövető szándéka, az elkövetés konkrét, sajátos körülményeinek vizsgálata és értékelése alapján ítélt meg, hogy a konkrét cselekmény veszélyt vagy sérelmet jelent-e a jogrendre. A konkrét esetben a

Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy ha hiányzik a “szimbólumok továbbélésének elősegítése, a köztudatban megtartása, népszerűsítése”, akkor hiányzik a terhelt esetében “az önkényuralmi rendszerekkel, a megvetett ideológiákkal való azonosulás is.” Ennek alapján a bíróság megállapította, hogy bár a terhelték magatartása formálisan tényállásszerű volt, de nem volt alkalmas félelemkeltésre, fenyegető hatás kiváltására, és így a jogvédte érdek, a köznyugalom veszélyeztetésére, ezért nem valósult meg bűncselekmény. (A Legfelsőbb Bíróság Bfv.III. 1037/2006/5. számú határozata, BH2009.131.)

[69] Ezzel ellentétes álláspontot fogalmazott meg egy évvel később a Pécsi Ítéltábla mint harmadfokú bíróság. A bíróság elismerte, hogy viszonylag ritkán és rendkívül szűk körben elfogadott a cselekmény társadalomra veszélyességének hiánya alapján történő felmentés, azonban megítélése szerint “a büntethetőséget kizáró ok határai ennél tovább – a törvényesség sérelme nélkül – nem bővíthetők. Ezért nincs jelentősége annak, hogy az elkövető az esetenként többértelmű jelképet milyen célból terjeszti, használja, vagy teszi közszemlére.” A bíróság hivatkozott továbbá arra, hogy a bűncselekmény ún. magatartási (*immateriális*) törvényi tényállás formájában került megfogalmazásra, amely azt jelenti, hogy a büntetendőnek nyilvánított elkövetési magatartás tanúsításával a bűncselekmény megvalósul, ahhoz további feltétel, vagy meghatározott eredmény már nem szükséges. Ennek alapján a bíróság a konkrét ügyben a törvényi tényállás elemeinek megvalósulására tekintettel a vádlottat bűnösnek mondta ki, azonban a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély voltára tekintettel a vádlottat megrovásban részesítette. (A Pécsi Ítéltábla Bhar.II.2/2010/4. számú ítélete.)

[70] 3.2. A bemutatott jogesetek alátámasztják azt, amire az Alkotmánybíróság már egy korábbi határozatában is utalt, hogy nemcsak a túlzottan általánosan (elvontan) megfogalmazott jogszabályok sértik a jogbiztonság elvét, hanem az is, ha a jogalkalmazói döntés jogszabályi kereteit a jogalkotó egyáltalán nem, vagy olyan túlzottan tágan határozza meg, hogy a jogalkalmazó szinte teljes egészében saját belátása szerint hozhat döntést. Ez ugyanúgy megnyitja az utat a szubjektív, önkényes jogalkalmazás előtt, mint mikor a jogalkotó a normavilágosságot sértő módon alkotja meg az alkalmazandó norma szövegét. (109/2008. (IX. 26.) AB határozat ABH, 2008, 886, 913.).

[71] 4. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. 269/B. § (1) bekezdésében foglalt önkényuralmi jelképek használata tényállás megfogalmazása nem felel meg a büntetőjog Alaptörvényben foglalt korlátainak, az alkotmányos büntetőjog követelményeinek. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből levezethető követelmények, a büntető törvény tényállásaival szemben megkövetelt határozottság, pontosság és egyértelműség szempontjából megítélve megállapítható, hogy az önkényuralmi jelképek használatát tényállásszerűen megvalósító magatartások esetén a büntetőjogi felelősség eldöntésénél a jogalkalmazónak az alkotmányosság szempontjából megengedhetetlenül nagyszámú, egymásnak ellentmondó körülményre – a törvény indokolása, ellentétes eseti döntések, kommentárok – kell figyelemmel lennie.

[72] Az ellentmondást tovább fokozza az EJEB-nek a Btk. 269/B. §-ával

kapcsolatos jogértelmezése is. Az EJEB ítéleteinek a büntetőeljárásban történő direkt alkalmazására, azaz arra, hogy egy hazai ügyben egy, de ugyanarra az ügyre alapított panasz tárgyában hozott strasbourgi ítéletet, mint egészét alkalmazzák, csak az eljárás jogerős befejezését követően, a felülvizsgálati eljárásban van lehetőség. Ez azt is jelenti, hogy a bíróságoknak a hatályos magyar jog alapján kell elbírálniuk a cselekményeket akkor is, ha a strasbourgi ítélettel elbírált ügyel maradéktalanul megegyező tényállás az ügy tárgya.

[73] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. 269/B. § (1) bekezdése sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, és ezzel összefüggésben a IX. cikk (1) bekezdését.

[74] 5. Az Alkotmánybíróság által megsemmisített jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés főszabály szerint, az Abtv. 45. § (1) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróság megsemmisítéséről szóló határozatának a hivatalos lapban való közzétételét követő napon hatályát veszti, és e naptól nem alkalmazható, a kihirdetett, de hatályba nem lépett jogszabály pedig nem lép hatályba. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a főszabálytól eltérően is meghatározhatja az Alaptörvénnyel ellentétes jogszabály hatályon kívül helyezését, illetve a megsemmisített jogszabály általános vagy egyedi ügyekben történő alkalmazhatatlanságát, ha ezt az Alaptörvény védelme, a jogbiztonság vagy az eljárást kezdeményező különösen fontos érdeke indokolja [Abtv. 45. § (4) bekezdés].

[75] Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban is hangsúlyozta, hogy a jogbiztonság érdekében adott esetben, adott szabályozási körben egyáltalában nem tűri el a joghézagot, ezért – a joghézag elkerülése céljából – a jövőbeni megsemmisítéssel időt hagy a törvényhozónak az új szabályozás megalkotására. [13/1992. (III. 25.) AB határozat, ABH 1992, 95, 97.; 22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122, 125.; 29/1993. (V. 4.) AB határozat, ABH 1993, 227, 233.; 64/1997. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1997, 380, 388.] Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint – korábbi gyakorlatával összhangban – a *pro futuro* megsemmisítés a jogbiztonságot szolgálja abban az esetben, ha az alaptörvény-ellenesség kimondására úgy kerül sor, hogy az Alkotmánybíróság indokoltnak tartja az alaptörvény-ellenes jogszabály helyett új szabályozás megalkotását. Ha az alaptörvény-ellenes jogszabály időleges hatályban tartása kevesebb veszélyt jelent a jogrend épsége szempontjából, mint az azonnali megsemmisítés, a jövőbeni hatályú megsemmisítés indokolt. [ld. korábban: 47/2003. (X. 27.) AB határozat, ABH 2003, 525, 550.; 132/2008. (XI. 6.) AB határozat, ABH, 2008, 1080, 1091.]

[76] Az Alkotmánybíróság a megsemmisítés időpontjának meghatározásakor figyelemmel volt arra, hogy a Btk. 269/B. § (1) bekezdésének megsemmisítésével bizonyos, a törvényalkotó által korábban büntetendővé nyilvánított magatartások szabályozatlanul maradnak.

[77] A büntetendő magatartások és a jogkövetkezményeik meghatározása büntetőpolitikai kérdés, amely törvényhozói hatáskörbe tartozik, ezért az Alkotmánybíróság a jövőbeli, 2013. április 30-ával történő megsemmisítésről

döntött, időt hagyva a jogalkotónak az Alaptörvénynek megfelelő új szabályozás kidolgozására.

[78] A Btk. 269/B. § (1) bekezdésének megsemmisítésével a 269/B. § (2) és (3) bekezdése alkalmazhatatlanná válik, mivel azok visszautalnak az (1) bekezdésre. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság – szoros összefüggés okán – a Btk. 269/B. §-át a rendelkező részben foglaltak szerint az Abtv. 41. § (1) bekezdése alapján megsemmisítette.

[79] Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy 2013. július 1-jével hatályba lép a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: új Btk.), amelynek 335. §-a a hatályos Btk.-hoz hasonlóan szintén a köznyugalom elleni bűncselekmények között rendelkezik az önkényuralmi jelképek használatának büntetethezjáról. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy az új Btk. 335. §-a, valamint a Btk. 269/B. §-a azonos módon fogalmazza meg az önkényuralmi jelkép használata tényállási elemei közül a védett jogi tárgyat, a szóban forgó jelképeket, az elkövetési magatartásokat. Eltérés a büntetőjogi jogkövetkezmény tekintetében van, a hatályos szabályozás pénzbüntetéssel, az új Btk. elzárással rendeli büntetni az önkényuralmi jelképek használatát. Mivel a tényállási elemek lényegileg azonosak, erre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Btk. 269/B. §-ával kapcsolatosan felmerült alkotmányossági aggályok a már kihirdetett, de még nem hatályos új Btk.-ban szereplő tényállásra is vonatkoznak.

[80] Az Alkotmánybíróság határozatának a Magyar Közlönyben történő közzététele az Abtv. 44. § (1) bekezdésén alapul.

*Dr. Paczolay Péter s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke*

*Dr. Balogh Elemér s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Bihari Mihály s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Kovács Péter s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Lenkovich Barnabás s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Lévy Miklós s. k.,
előadó alkotmánybíró*

*Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró*

*Dr. Stumpf István s. k.,
alkotmánybíró*

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Bragyova András alkotmánybíró párhuzamos indoklása

[81] Egyetértek a határozattal abban, hogy a Btk. 269/B. §-a alaptörvény-ellenes. Indokaim azonban eltérnek a határozat indokolásában foglaltaktól.

[82] A határozat szerint a jogbiztonságot [Alaptörvény B) cikk] sérti a Btk. 269/B. § tényállásának megfogalmazása. A vizsgált tényállás szerintem is alkotmány- (alaptörvény-) ellenes, de más okból. Véleményem abban tér el a többségtől, hogy a tényállásban foglalt alapjog-korlátozás vizsgálatán alapul, és ebből következtet a tényállás alkotmány-(alaptörvény) ellenességére.

[83] A Btk. 269/B. §-a a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása. A véleménynyilvánítás szabadságát ugyanis minden jogi norma korlátozza, amely egy szabadságjogban szabadnak – tehát kötelezően megengedettnek – minősített magatartást megtilt vagy kötelezővé tesz. Az Alkotmánybíróság sokszor idézett (és gyakran bírált) kijelentése – a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban, ABH 1992, 167, 179. –, amely szerint az Alkotmány *a véleményt tartalmára tekintet nélkül* védi, úgy értendő helyesen, hogy *az alapjogi tényállás* védelmi köre minden véleményre (szóban, írásban, képben vagy más módon nyilvánosan kifejezett tartalomra) kiterjed – ezt követi a korlátozás alkotmányosságának vizsgálata. Az alkotmányosan korlátozható tartalom is alkotmányosan védett tartalom, mert a korlátozásnak meg kell felelnie az alapjog-korlátozás alkotmányos feltételeinek, így a lényeges tartalom korlátozhatatlanságának is [Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés]. A tartalomkorlátozás nélküli védelem csak a lényeges tartalomra érvényes: valahol, valamikor, valamilyen módon *tartalmától függetlenül* minden véleménynek kimondhatónak kell lennie – akkor is, ha a hely, mód, idő stb. korlátozható. (Például a pornográf irodalom, sajtó, film stb. terjesztése korlátozható, de nem annyira, hogy egyáltalán ne lehessen terjeszteni.)

[84] A Btk. 269/B. §-ban tiltott – pontosabban: a büntető tényállásban tiltottnak tekintett – magatartás bizonyos politikai vélemény vagy ideológia elfogadásának, helyeslésének, támogatásának kifejezése egyes szimbólumok nyilvános használatával. Ezzel a politikai véleménynyilvánítást korlátozza, amely a véleményszabadság történetileg legfontosabb, és a modern demokráciában is alapvető jelentőségű esete. A modern demokráciában a közvélemény nagy szerepe miatt minden nyilvános politikai vélemény korlátozása egyben a demokrácia, azaz az alkotmányos berendezkedés alapjának korlátozása. A tényállásban önkényuralminak nevezett, szerintem inkább demokrácia-ellenes, magatartások – a szimbólumhasználat stb. – az alkotmányos berendezkedés alapértékeivel ellentétes nézeteket fejeznek ki; és csak azok tilthatók, amelyek valóban a demokratikus alapértékek *társadalmi elfogadottságának gyengítését* célozzák. Ez igazolhatja még egy a vélemény- és sajtószabadság mellett elkötelezett alkotmányos demokráciában is bizonyos vélemények nagy nyilvánosság előtti képviselésének korlátozását. A modern alkotmányos demokráciák fennmaradásának egyik alapja a közvéleményben, a társadalom értékrendjében a sokféleség mellett is azonos

alapértékek elfogadása (amit John Rawls *overlapping consensus*-nak nevezett). A véleménynyilvánítás szabadsága, amellyel, hogy alanyi jog, a közvéleményt, nyilvánosságot is védi mint intézményt [30/1992. (V. 26.) AB határozat ABH 1992, 167, 178.]. Az alkotmányos demokrácia alapja így nem a kényszer, hanem a társadalmi konszenzus, amelynek fenntartása az alkotmányos rend védelme is. A társadalmi konszenzussal szélsőségesen szembenálló nézetek nyilvános terjesztése jogi ellenlépés nélkül azt a benyomást keltheti, hogy az ilyen nézetek az alkotmányos konszenzus részét alkotják. Ez nem a cenzúrát indokolja, tehát az előzetes vizsgálatot, hanem a reakciót, amelynek azonban – éppen demokratikus értékrend alapján – szimbolikusnak kell maradnia. A mondottak miatt a Btk. 269/B. §-ban foglalt bűncselekmény védett jogi tárgya nem a köznyugalom, hanem a demokratikus alkotmányos berendezkedés; ezért a tényállás politikai bűncselekménynek tekintendő.

[85] A korlátozás igazolhatóságának mércéje a szükségesség és arányosság. A szükségesség tovább bontható a korlátozás – itt tiltás – alkotmányos indokára és a korlátozás alkalmasságára, ha az alapjog-korlátozás indoka elfogadható. A fentiek szerint legalábbis egyes radikálisan antidemokratikus politikai szimbólumok nagy nyilvánosság előtti használata tiltható lehet; ezért a tiltás (egyes esetekben) szükségesnek fogadható el. Abban egyetértek a határozattal, hogy e szimbólumok használata csak akkor lehet jogellenes, ha velük bizonyos véleményeket fejeznek ki. Ez fontos, mert a szimbólum használatával éppen a szimbólummal jelölt politikai vélemény (ideológia, hitvallás) elvetése is kifejezhető a körülményektől függően.

[86] A korlátozás absztrakt szükségességének elfogadása mellett is az egyes politikai szimbólumok tiltása a jelenlegi alakjában nem alkalmas alkotmányosan igazolható célja – az alkotmányos demokrácia fennmaradásához szükséges társadalmi konszenzus fenntartása – elérésére. Nem alkalmas, mert csak *egyed-egy* *felsorolt szimbólumok* használatát bünteti, nem a jelentésüket. Egyes büntetendő szimbólumok (pl. a horogkereszt) használata a náci eszmével való azonosulást jelentheti; ámde ugyanez a jelentés más, a tényállás szerint *nem* tiltott szimbólumokkal is kifejezhető. A Btk. 269/B. §-a tiltja a horogkereszt használatát, de nem Hitler arcképének nagy nyilvánosság előtti terjesztését. Ezért alkalmatlan a célja elérésére: ehhez ugyanis minden e nézetek támogatását jelentő – akár utóbb bevezetett – szimbólumot is tiltani kell. A tiltott szimbólumok tételes rögzítése a törvényi tényállásban e cél elérésére, mint látható, nem alkalmas.

[87] Megjegyzem még, hogy szerintem a Btk. 269/B. § ráadásul túlzottan korlátozó, mivel egyes esetekben nem csak a *nagy nyilvánosság* előtti terjesztést tiltja. A véleménynyilvánítás szabadságát a kisebb nyilvánosság előtti antidemokratikus szimbólumhasználat kevésbé veszélyezteti, így a nagy nyilvánosság előtt tiltható szimbólumok szűkebb körben való használatának korlátozása már aránytalan alapjog-korlátozás lenne.

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Bragyova András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon alkotmánybíró párhuzamos indokolása

[88] Egyetértek a határozat rendelkező részével, de annak indokolása egyes elemeit és azok fő hangsúlyait illetően álláspontom eltérő.

[89] 1. Mindenekelőtt alapvető fontosságúnak tartom annak hangsúlyozását, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1993. évi XLV. törvénnyel beiktatott Btk. 269/B. § az akkori Alkotmánnyal teljes összhangban és a tényleges társadalmi helyzetnek megfelelően rendelte büntetni a diktatúrákhoz kötődő, a tényállásban nevesített szélsőséges szimbólumok terjesztését, nagy nyilvánosság előtti használatát és közszemlére tételét. A “parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállamba való békés átmenet elősegítésének” az Alkotmány preambulumban lefektetett célja és szándéka megvalósításához ugyanis a sajátos magyarországi helyzetben szükséges volt a véleménynyilvánítás szabadságának ilyen módon, az elkövetési magatartások célzatának vizsgálata nélküli korlátozása a köznyugalom (zavargások megelőzése) és mások jogainak védelme érdekében.

[90] A fentieket tükrözte az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozata (Abh.), amely “kitért arra is, hogy az adott történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszer biztosítja a hatékony védelmet (*ultima ratio*).” (Lásd a határozat III/1. pontját.)

[91] Mindezekre tekintettel, ha az Abh. a jelenlegi helyzetben ítélt dolognak lett volna minősíthető, úgy az Alkotmánybíróságnak az indítványt vissza kellett volna utasítania.

[92] 2. Az Alkotmánybíróság 2000. évből származó, a Btk. 269/B. §-ával kapcsolatos határozata óta azonban számos olyan új tény és körülmény merült fel, amelyek – ha önmagukban, külön-külön nem is – de összességében indokolják azt, hogy a testület valamennyi tény és körülményt megvizsgálva a megváltozott helyzetet “a *clausula rebus sic stantibus*” elve alapján újra értékelje, és ha szükséges a korábitól eltérő következtetésre jusson. Megítélésem szerint az itt tárgyalt szempontból időrendben haladva a következőkre kellett figyelemmel lenni.

[93] Az Európai Jogok Európai Bírósága (EJEB) 2008-ban a határozat alapjául szolgáló Vajnai kontra Magyarország (33629/06 számú kérelem) ügyben a jelen határozat indokolásában ismertetett ítéletet hozta.

[94] Az EJEB konkrét ügyben hozott ítéleteivel összefüggésben általánosságban kívánom hangsúlyozni, hogy azok önmagukban nem jelentenek a perben elmarasztalt részes államok számára jogalkotási kötelezettséget. Az ebben az ügyben hozott ítélet megszületési körülményei és későbbi következményei mégis azzal a hatással jártak, hogy a jelenlegi helyzetben, a megváltozott körülményekre tekintettel a Btk. 269/B. §-ában foglalt törvényi tényállás felülvizsgálatának indokoltsága végső soron nem vitatható.

[95] a) A vörös csillag viselése miatti büntetőjogi intézkedést a politikai véleménynyilvánítás korlátozásának minősítő és erre tekintettel Magyarországot a konkrét ügyben elmarasztaló strasbourggi elsőfokú határozattal szemben a magyar

kormány nem nyújtott be fellebbezést. Ez a mulasztás két, a Btk. 269/B. §-a további alkalmazását befolyásoló negatív hatással járt.

[96] Egyfelől kérdésessé tette Magyarország akkori Országgyűlésének, de különösen a 2008-ban az EJEB-ben a magyar képviselőlet ellátásáért felelős kormánynak a viszonyulását hazánk belső jogát illetően. A strasbourgi elsőfokú jogértelmezés ugyanis számos olyan vitatható és ellentmondásos megállapítást tartalmazott, amely egy fellebbezésben – a Btk. 269/B. §-ában foglalt tényállás további zavartalan fenntarthatósága érdekében és annak javára – kihasználható lett volna.

[97] Másrészt a fellebbezés elmaradása folytán jogerőre emelkedett marasztaló elsőfokú strasbourgi ítélet a hazai jogkövetésben és jogalkalmazásban egyaránt nem kívánatos hatással járt. Az indítványozó és követői erre építve keresték ezután “igazukat” az EJEB előtt. Ugyanakkor – az EJEB álláspontjából eredően – a jelen határozatban feltárt magyarországi bírói gyakorlat is egyre inkább ellentmondásossá vált, érzékelt a Btk. 269/B. §-ában foglalt tényállás túlzottan tág meghatározását, döntően az elkövetési célzat figyelembevehetőségének bizonytalan voltát.

[98] *b)* Fontos tényezőnek tartom a változó körülmények figyelembevételekor azt, hogy a hozzánk hasonlóan szerencsétlen történelmi sorsú, a korábbi diktatúráktól szintén szenvedő Lengyelország magyar mintára 2009-ben büntetendővé nyilvánította a fasiszta, kommunista és más totalitáriánus szimbólumok használatát. 2011-ben azonban a lengyel Alkotmánybíróság – a Vajnai kontra Magyarország ügyben hozott EJEB döntésre is figyelemmel – e tilalmat alkotmányellenesnek nyilvánította, mondván, hogy az “sérti a *nullum crimen sine lege*” elvét, valamint azzal összefüggésben a véleménynyilvánítás szabadságát.” (A jelen határozat IV/2. pontja.)

[99] *c)* Magyarország Alaptörvényének 2012. január 1-jei hatálybalépése nemcsak abból a szempontból döntő fontosságú, hogy a Btk. 269/B. §-ának esetleges alkotmányellenességét az Alaptörvény rendelkezései alapján kell megítélni, arra a régi Alkotmány szabályai és az akkori államcél meghatározó preambuluma nem alkalmazhatók, illetőleg formailag nem vehetők figyelembe. Az Alaptörvény az eljárás tárgyát képező büntetőjogi tényállásnak a megváltozott viszonyokra tekintettel való tartalmi megítélhetősége tekintetében ugyanis több más változást is hordoz.

[100] Mindenekelőtt ki kell emelni önmagában azt a tényt, hogy az Alaptörvény felváltja az ideiglenesnek szánt Alkotmányt, ami egyúttal a jogállammá válás folyamatának befejezettségét is jelenti.

[101] Az Alaptörvény preambuluma, a Nemzeti Hitvallásnak azon fordulata pedig, hogy “nem ismerjük el történelmi alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzeti szocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését” két, a jelen ügy szempontjából jelentőséggel bíró következtetést tesz lehetővé. Egyfelől azt, hogy az Alaptörvény alkotmányi szinten kívánja kinyilatkoztatni, hogy a nemzeti szocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt

elkövetett embertelen bűnök nem évülnek el, ami az áldozatok leszármazói emberi méltóságát szolgáló erkölcsi elégtételnek tekinthető. Másfelől – és ennek a jelen ügy jogi megítélése szempontjából lehet jelentősége – ez a deklaráció alaptörvényi szinten juttatja kifejezésre, hogy nem tesz különbséget a két diktatúra között. Ennek eredményeképpen az EJEB vörös csillagra vonatkozó határozatából a magyar jogalkotás a későbbiekben bármilyen jogi következményt kívánna levonni, a választott törvényi megoldásokban nem tehet különbséget a nemzetiszocialista, illetőleg a kommunista jelképek jogi megítélésében, büntető jogi eszközökkel való üldözésében.

[102] 3. A Btk. 269/B. §-ának “*pro futuro*” hatállyal történő megsemmisítését – az elfogadás időpontjában való alkotmányos jogi megítélést a változó körülményekkel egybevetve – álláspontom szerint az alábbi hangsúlyos indokok támasztják alá:

[103] Több mint két évtizeddel a diktatúrák megszűnését követően, egy megszilárdult jogállamban kétséges, hogy bármely jelkép pusztá használatát bűncselekménynek kellene minősíteni, feltéve, hogy az nem párosul más társadalomra veszélyes büntetőjogi következménnyel fenyegetett cselekmény elkövetésével, illetőleg nem irányul mások méltóságának megsértésére. (Ez utóbbi feltételt egyébként az Alaptörvény tervezet negyedik módosításának 2013. február 8-án benyújtott, az országgyűlési képviselők több mint 2/3-a által aláírt egyéni képviselői javaslata is megerősíti, amely az Alaptörvény IX. cikkét egy új (4) bekezdéssel egészíti ki a következők szerint: “a véleménynyilvánítás szabadsága nem irányulhat mások emberi méltóságának megsértésére.”)

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László alkotmánybíró párhuzamos indokolása

I.

[104] 1. A határozatban írt indokokra tekintettel egyetértek a Btk. 269/B. §-a alaptörvény-ellenességének megállapításával, s az abból következő *pro futuro* megsemmisítéssel.

[105] 2. Ugyanakkor kívánatosnak tartottam volna még azt is, ha a határozat többségi indokolása a jogalkalmazás, elsősorban a rendesbíróságok gyakorlatának orientálása céljából egyértelműen rögzítette volna azt a feltételt (mintegy az indokolásban elhelyezett alkotmányos követelményt), amely szerint az egyébként tényállásszerű magatartás akkor igényel büntetőjogi beavatkozást, ha a jelképet a vonatkozó önkényuralmi rendszerrel összefüggésben, azzal azonosulva használják.

II.

[106] 1. Abból indulok ki, hogy a Btk. 269/B. §-ának *ex nunc* hatályú

megsemmisítése ellehetetlenítené az alkotmányos értékekkel össze nem egyeztethető, a köznyugalmat, pontosabban az alkotmányos rendet és az emberi méltósághoz való jogot sértő cselekmények hatékony büntetőjogi kezelését. [107] A Btk. 269/B. §-ának *pro futuro* megsemmisítésével a tervezet egyensúlyt kíván teremteni a vélemény- és szólásszabadság védelme és a köznyugalom, közelebbről az alkotmányos rend védelme, továbbá az emberi méltósághoz való jog között. Ezt a törekvést magam is tiszteletreméltónak tartom. Az Alkotmánybíróság tagjaként mindig is a szabad véleménynyilvánításhoz való jog biztosításának híve voltam, és az is maradok. Előfordult az is, hogy álláspontom e tekintetben szigorúbb volt a testület tagjainak többségénél is [lásd az 57/2001. (XII. 25.) AB határozathoz fűzött különvéleményemet, ABH 2001, 484, 515.] Az elmúlt esztendő történései nyomán azonban álláspon tomban szükségképpen hangsúlyeltolódások mentek végbe, és mindezek mára már odáig juttattak el, hogy kijelentsem: a szabad véleménynyilvánításhoz való jog értelmezésénél nem állhat meg az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban kifejtetteknél. Mindezt nyomatékosan hangsúlyoztam a 95/2008. (VII. 3.) AB határozathoz fűzött különvéleményemben is. (ABH 2008, 815.). Valójában már az önkényuralmi jelképek használatának alkotmányosságát elbíráló 14/2000. (V. 12.) AB határozattal (az abban foglalt indítvány-elutasítási tartalommal) is a mostanihoz hasonló elvi alapon értettem egyet.

[108] 2. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog alapjog, ha tetszik: “anyajoga” számos más, belőle levezethető alapjognak, az úgynevezett “kommunikációs alapjogoknak”. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint – összhangban az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésébe foglalt szükségességi-arányossági teszttel – az állam csak akkor élhet az alapjog korlátozásának eszközével, ha az másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy érvényesülése, más alkotmányos cél vagy értékek védelme indokolja. [Összefoglalóan pl. 65/2002. (XII. 3.) AB határozat, ABH 2002, 357, 361–362.]

[109] Jelen esetben a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak a Btk. 269/B. §-ába foglalt korlátait az emberi méltósághoz való jog, továbbá a köznyugalom, s azon keresztül az alkotmányos rend védelme tehetik szükségessé. Az általam már idézett 14/2000. (V. 12.) AB határozat maga is egyértelműen rögzíti, hogy “az alkotmányos értékekkel összeegyeztethetetlen véleménynyilvánítást az Alkotmány 61. §-a nem védi.” (ABH 2000, 83, 95.). Annak eldöntése viszont, hogy a Btk. 269/B. §-ába foglalt tényállászerű magatartás adott esetben sérti-e az emberi méltósághoz való jogot, s olyan mértékben sérti-e a köznyugalmat, amely már az alkotmányos rend védelmét is szükségessé teszi, főszabály szerint csak esetről-esetre történő vizsgálattal dönthető el. Szélsőséges eseteket kivéve csak a jogalkalmazó (elsősorban a bíró) tud állást foglalni abban a kérdésben, vajon a fasiszta, náci jelzésekkel, vagy azokra emlékeztető szimbólumokkal kísért cselekvések – így például zászlóanya részvételével, a köztársasági elnök Hivatala előtti téren történő Magyar Gárda avatása – olyan megzavarása-e a köznyugalomnak, amely már a fennálló alkotmányos rendet is veszélyezteti vagy az emberi méltósághoz való jog sérelmét okozza. Csak az Alaptörvény irányadó

rendelkezéseinek, a releváns nemzetközi esetjog, valamint a Btk. 269/B. §-ának együttes értelmezése alapján lesz képes a bíró állást foglalni abban a kérdésben is, vajon egy pólón feltüntetett vörös csillag ugyanazt a hatást váltja-e ki, mint az, ha vörös zászlók alatt, vörös csillagos sapkát viselő tüntető tömeg ígéri azt, hogy a földet a sarkából fogja kidönteni. Számomra tehát az alapvető kiindulási pont az, vajon konkrét esetben a köznyugalom megzavarása jelenti (jelentheti)-e a fennálló alkotmányos értékrend vagy az emberi méltósághoz való jog sérelmét. A versengő alapjogok és alkotmányos értékek mérlegelését csak akkor tudja elvégezni a bíró, ha a Btk. 269/B. §-ában írt büntetőjogi fenyegetettséghez hasonló szankció megmarad. Úgy gondolom, hogy az Alkotmánybíróság a mostani határozata többségi indokolásában nagy segítséget adhatott volna a rendesbíróságoknak annak szinte alkotmányos követelménykénti erőteljes hangsúlyozásával, hogy a büntetőjogi beavatkozás feltétele, hogy a jelképet a vonatkozó önkényuralmi rendszerrel összefüggésben, azzal azonosulva használják.

[110] 3. A Vajnai ügyben hozott EJEB-ítélet miatt köteles-e a magyar jogalkotó hatályon kívül helyezni, illetve az Alkotmánybíróság megsemmisíteni a Btk. 269/B. §-ának kizárólag a vöröscsillagra vonatkozó szövegrészét? Álláspontom szerint nem, ugyanis az EJEB-ítélet és a Btk. 269/B. §-ának – a jogalkotó által újraértékelendő – tartalma között a megfelelő rendesbírósági gyakorlat és párhuzamos indokolásom I. 2. pontjában kifejtett feltétel alkalmazása megteremtheti az összhangot. A határozat többségi indokolását elfogadva az EJEB ítélete álláspontom szerint is deklaratív, azaz nem jelent közvetlen kötelezettséget a támadott norma jogrendszerből való kiiktatására, ugyanakkor *sine qua non*ja az alkotmányos – Alaptörvényben és nemzetközi egyezményben rögzített – alapjogok értelmezésének (tartalma és kiterjedése meghatározásának), s amelynek alkalmazása elősegíti a hazai jogrendszer és az Egyezmény közötti konfliktus feloldását, amely által elkerülhetővé válhat az egyezmény sértés. A Vajnai ügyben sem önmagában a Btk. 269/B. §-ának vöröscsillagra vonatkozó rendelkezése jelentette a problémát, hanem az, hogy az abban választott szabályozási mód lehetőséget adott a jogalkalmazó bíróságoknak olyan megnyilvánulások büntetőjogi üldözésére, amelyek az Egyezmény védelme alatt állnak. Az EJEB a 2012. július 24-én hozott Fáber kontra Magyarország ügyben hozott ítéletében is nyomatékosan hangsúlyozta, hogy csak részletes vizsgálattal lehet megállapítani, hogy mely jelentéssel összefüggő kijelentések tartoznak az Egyezmény 10. cikkének védelme alá. Ehhez a történelmi körülményeket, a szimbólumok használatának helyét és idejét figyelembe vevő vizsgálathoz adhatott volna világos eligazítást a határozat többségi indokolása, ha tartalmazta volna e párhuzamos indokolás I. 2. pontjában – gyakorlatilag alkotmányos követelményként – kifejtett feltételt. Azt a megsemmisítési módszert tehát semmiképpen nem tudtam volna elfogadni, amely nyomtalanul eltüntette volna annak a lehetőségét is, hogy az önkényuralmi jelképek alaptörvény-ellenes használatát (akár) büntetőjogi eszközökkel is meg lehessen akadályozni. Ezért csak a *pro futuro* (és a jövőendő szabályozás számára utat mutató) megsemmisítést támogatom.

[111] 4. A *pro futuro* hatályú megsemmisítés miatt a törvényhozó joga és felelőssége eldönteni, hogy milyen – akár a megsemmisítettől eltérő felépítésű – tényállással rendeli szankcionálni az önkényuralmi jelkép-használatot. Ehhez az Alaptörvény rendelkezésein és a nemzetközi kötelezettségekből eredő követelményeken túl útmutatóul szolgálhatnak a határozat többségi indokolásában szereplő külföldi szabályozási megoldások, valamint a párhuzamos indokolásom I. 2. pontjában kifejtettek alkalmazása. Számomra az lenne teljességgel elfogadhatatlan, ha az emberi méltósághoz való jogot és az alkotmányos rendet sértő magatartások büntetőjogi szankció nélkül maradnának.

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

A párhuzamos indokolás I. pontjához csatlakozom.

Dr. Holló András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása

[112] Egyetértek a rendelkező részben a megsemmisítéssel, de az indokolás egyes részeit nem tudom támogatni.

[113] Megítélésem szerint a megsemmisítést a Btk. 269/B. §-ában foglalt szimbólumok használatának túlságosan tágan megadott tiltásával és ennek a véleménynyilvánítási szabadságot aránytalanul korlátozó hatásával kellett volna indokolni. A megsemmisítés alaptörvényi indoka csak az lehet, hogy a megsemmisített tényállás nem foglalja magában a tiltott szimbólumok viselésének célzattal összekötését, mely az adott szimbólum által megjelenített önkényuralmi eszmével való azonosulás nyilvános hirdetését és ennek népszerűsítését jelenti. A tiltott szimbólumok nyilvános viselése csak ezzel a célzattal éri el megítélésem szerint a véleménynyilvánítás alaptörvényi védelmének megszűnését, és a büntethetőség előírásának alkotmányosságát. Az alkotmányozó hatalom az Alaptörvény már nyilvánosságra hozott 4. módosításának tervezetével alátámasztotta azt az akaratát, hogy büntetni akarja az önkényuralmi eszmék nyilvános népszerűsítését, ám ezt nem lehet úgy értelmezni, hogy a pusztá szimbólumhasználat már önmagban, célzat nélkül is eléri az alaptörvényi védelem megszűnését. Csak ezzel az indokolással tudom elfogadni a megsemmisítést.

[114] Az indokolás fő vonalával való szembenállásom mellett egyes indokolási részekkel sem értek egyet.

[115] 1. Vitatni kell az indokolás III. részének 3. pontjában annak a korábbi alkotmánybírói döntésekben lefektetett állításnak a megismétlését – a jelen esetben az Európai Emberi Jogi Egyezmény és az EJEB gyakorlata kapcsán –, mely egy szélsőségesen individualista társadalomfelfogási háttérrel abból indul ki, hogy az egyének alapjogvédelmi szintjére egyszer lefektetett mérce egy-egy alapjog vonatkozásában a későbbiekben már nem módosítható, és a társadalmi

közösség fennállása érdekében sem csökkenthető. Ezt egy individualista világnézet álláspontjáról, mint legmagasabb vívmányt lehet képviselni, de ez nem változtat azon, hogy ez egy végletesen egyoldalú világnézetben nyugszik. Az egyén csak társadalmi közösségekben tud létezni, és alapjogai mindig csak a közösség fennállása, harmóniája és az ezt biztosító erkölcsi-morális rendje mértékében érvényesülhetnek. Az “egyéni alapjogok soha nem csökkenthető szintje” mint elvi tétel ezzel áll szemben, és az Alaptörvény közösségi célokat és funkciókat a korábbi Alkotmányhoz képest fokozottabban a középpontba állító törekvése fényében ez a korábbi individualista tétel már nem tartható.

[116] Az egyes alapvető jogok korlátozhatóságánál tehát új helyzetet teremtett az Alaptörvény, mert a régi Alkotmánytól eltérően az alapvető jogok egyének számára történő biztosításánál generális módon a *közösségbe illesztett individuumokból* indul ki. Ezt az Alaptörvény Nemzeti Hitvallás c. részének több deklarációja rögzíti, melyek az R) cikk (3) bekezdése alapján az egész Alaptörvény értelmezési alapját jelentik: “Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.” Ugyanígy bukkan ez fel a következő deklarációkban: “Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet [...]”. “Valljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.” De ugyanígy az egész Alaptörvény és az ezen nyugvó jogrendszer céljának a nemzeti közösség fennmaradását deklarálja a következő tézis: “Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharában részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét.” Végül a Hitvallás záró deklarációja az egyes polgárok nemzeti közösségbe befogott létezésén és országos rendjén alapuló nemzeti együttműködést emeli a középpontba: “Mi, Magyarország polgárai készen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzet együttműködésére alapítsuk.” A Hitvallás e deklarációinak következményeit levonva az Alaptörvény Alapvetés című részének O) cikke pedig az egyes alapvető jogok gyakorlását generális módon az egyén képességei és tehetsége szerinti közösségi feladatokhoz történő hozzájárulás kötelezettségéhez köti: “Mindenkinek felelős önmagáért, képességei és tehetsége szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátáshoz hozzájárulni.”

[117] Az Alaptörvény ezen általános keret megadásával tehát új alapra helyezte az individuumoknak biztosított alapvető jogok tartalmát. Az egyén csak a közösségekben élve tud létezni, és ezért egyéni jogai gyakorlásában mindenkor biztosítani kell önmaga kiteljesítésén túl a közössége, nemzete fennmaradását is. Az egyes alapjogok védelme mindig a társadalmi közösség állapotának fényében biztosítható, így ezek változása egyes esetekben a csökkentést is indokolhatja, és ennek nem állhat ellen az Alkotmánybíróság az alapjogvédelmi szint csökkentési tilalmának deklarálásával.

[118] 2. Fenntartást kell hangoztatni az indokolás V. részének 3. pontjában található azzal az érveléssel szemben, mely a megsemmisítést azzal is alátámasztja, hogy az e körbe tartozó cselekmények társadalmi veszélyességének eltérő értékelésével az egyes bíróságok szembenálló döntéseket hoznak, és mivel ez sérti a jogbiztonságot, ezért ez is alapja a megsemmisítésnek. Ennél az érvelésnél arra

kell felhívni a figyelmet, hogy több bűncselekményi tényállásnál is szembenálló döntések születnek már évek óta a különböző bíróságokon a társadalmi veszélyesség hiányára hivatkozva, és ha most ez lesz a megsemmisítés egyik alapja, akkor a bírósági rendszeren belüli folyamatos eltérések megoldását a büntető szakbíróságok és felettük a Kúria helyett az Alkotmánybíróság vállalja magára. Például míg az 1990-es évek közepén nagy nyilvánosságot kapott Agrobank-ügyben az elsőfokú bíróság a társadalomra veszélyesség hiánya miatt felmentette a bankár-vádlottakat, addig a Legfelsőbb Bírósága fellebbezés után arra az elvi álláspontra helyezkedett ebben az ügyben, hogy ha egyszer a törvényhozó egy törvényi tényállás megalkotásával elrendelte az az alá tartozó cselekmények elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonását, akkor a bíróság utólag már nem értékelheti át a társadalomra veszélyességet, és nem mentheti fel a vádlottakat. Amíg meg lehet oldani egy értelmezési dilemmát a büntetőbíráskodás szintjén, addig nem kell azt szükségtelenül – és illetéktelenül – alaptörvényi szintre felemelni. Az Alkotmánybíróság nem veheti át a Kúria szerepét.

[119] 3. Végül nem tudom elfogadni az indokolásnak azokat az elemzéseit sem a IV. rész 2. és 4. pontjaiban, melyek a vitatott bűncselekményi tényállás törvényi szabályozásának nyitottságát és ebből eredő jogalkalmazási bizonytalanság alaptörvény-ellenességét a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatra és az ebben deklarált “alkotmányos büntetőjogra” utalással is kimondja. Erre létezik az Alaptörvényben a XXVIII. cikk (4) bekezdése a “*nullum crimen*”-elv rögzítésével, másrészt az Alaptörvényhez ragaszkodva a demokratikus jogállam követelményeiből eredő jogbiztonság elve is kézhez áll ehhez. A büntetőjog bevett belső elveiből – a *nullum crimen sine lege* elvéből és az analógia büntetőjogi tilalmából – ez amúgy is ered, de az Alaptörvény rendelkezései általi megismétlés ezeket alaptörvényi szintre emelte. Az Alkotmánybíróság csak ezekre korlátozódva veheti ellenőrzés alá a büntető törvénykönyv egyes rendelkezéseit.

[120] Az Alkotmánybíróságnak nem megkettőznie kell az egyes jogágakat “egyszerű jogág kontra alkotmányos jogág” konstruálásával, hanem az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmaznia. Az Alkotmánybíróság a saját döntéseivel létrehozott “alkotmányos jogágak” konstruálásával tendenciaszerűen háttérbe tolja az Alaptörvény rendelkezéseit, és önmaga lép annak helyébe, ami elfogadhatatlan.

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lenkovics Barnabás alkotmánybíró különvéleménye

[121] 1. A határozat az előzmények ismertetése körében nagyon helyesen idézi a 14/2000. (V. 12.) AB határozatot (ABh.), amely már vizsgálta a Btk. 269/B. §-ának alkotmányosságát és megállapította, hogy az a véleményszabadság lényeges tartalmát nem korlátozza, a törvényhely által tiltott magatartások tekintetében pedig a korlátozás szükséges is és arányos is. “Ítélt dolog” csak azért nem

állapítható meg, mert az Alkotmány helyébe az Alaptörvény lépett. A kettő közötti különbségre, az értékrendbeli hangsúlyeltolódások elemzésére azonban a határozat nem tér ki, holott ha kitérne, akkor a hivatkozott ABh.-ban kifejtett álláspontot kellett volna fenntartani (és az indítványt elutasítani), kiegészítve annak indokolását az Alaptörvényből kiolvasható új, további érvekkel.

[122] Az Alaptörvény értékrendje a “köznyugalom” védelmének általános célkitűzéséhez képest – az ABh-ban is kifejtett érveket alapul véve – nagyobb súlyt adott “a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága” védelmének, ezzel a Btk. 269/B. § alkotmányos célja is nagyobbbrészt a méltóságvédelem lett.

[123] Méltóságvédelmi alapon érvelve a vizsgált kérdés ítélt dolognak minősíthető. A köznyugalom és a vélemény szabadság viszonyára szűkítés folytán az előző Alkotmány értékrendjéhez és az ABh. előtti alkotmánybírói gyakorlat érvrendszeréhez visszatérve ez a határozat az ABh.-val szögesen ellentétes következtetésre jut – lényegét tekintve az ABh-hoz fűzött egyetlen különvéleményt fogadva el –, és a vizsgált törvényi rendelkezést megsemmisíti. Ugyanakkor az ABh.-val való teljes szembefordulást új, az Alaptörvényből levezetett érvekkel nem indokolja, nyilvánvalóan azért, mert ilyen érvek az Alaptörvényből nem vezethetők le.

[124] 2. Az ABh. egyértelműen kimondta: “[...] Magyarország történelmi tapasztalatai, és az alkotmányos értékeket fenyegető az a veszély, amelyet ma még az elmúlt diktatúrák ideológiáin alapuló tevékenységeknek a nyilvánosságban való megjelenése jelenthet a magyar társadalomra, meggyőzően, objektíve és ésszerűen igazolják e tevékenységek tiltását és a büntetőjogi eszközökkel való fellépést; a véleménynyilvánítási szabadságnak a Btk. 269/B. § (1) bekezdésében megjelenő korlátozása a történelmi háttér fényében nyomós társadalmi szükségletre adott válasznak tekintendő” (ABH 2000, 83, 99.). “[...] a jelen történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszeren és szankción kívül más jogi eszköz a hatékony védelemre nem biztosított (*ultima ratio*)” (ABH 2000, 83, 99.). “[...] a Btk. 269/B. § (1) bekezdésében megjelenő korlátozás a védett célok súlyához képest nem minősíthető aránytalannak, a korlátozás terjedelme és szankciója az alkalmazható legenyhébb eszköznek minősül, ezért a Btk. e szabályában megfogalmazott alapjog-korlátozás megfelel az arányosság alkotmányos követelményének” (ABH 2000, 83, 100–101.). Már az ABh. is a szükségességet és az arányosságot – a köznyugalmon belül, konkrétan – “a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága” védelmében állapította meg.

[125] A határozathoz fűzött párhuzamos indokolás is megállapította, “a Btk. 269/B. §-a a véleménynyilvánítás szabadságát a fent részletezett alkotmányi értékek védelme érdekében – a reális veszélyeztetését elhárítandó – szükséges mértékben és arányosan korlátozza.” (ABH 2000, 83, 103.)

[126] 3. Magyarország Alaptörvénye a Nemzeti hitvallásban kijelenti, “Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.” Ahogyan az “emberi lét” egyéni (individuális) és társadalmi (kisebb és nagyobb, lazább és szervezettebb) közösségi

létformákra is értendő, úgy az egyes emberek méltósága is a közösségek méltóságává összegződik és új jogi minőséget nyer. A fajgyűlöletet, a szegregációt, a rasszizmust tilalmazó nemzetközi és nemzeti jogi normák a közösségek méltóságát is védik. Ebben a szellemben hangsúlyozza az Alaptörvény Nemzeti hitvallása azt is, hogy “tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.”

[127] Az “embertelen bűnök” soha el nem évülésének múltbeteintő és a jelenen át a jövőbe mutató jelentősége van. Ezért hangsúlyozza az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, hogy “az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon”, hogy “az emberi jogok el nem ismerése és semmibevevése az emberiség lelkiismeretét fellázító barbár cselekményekhez vezetett”, ezért fontos, hogy “az emberi jogokat a jog uralma védelmezze.” Ebben a szellemben fogalmazott az 1/1998. (XII. 16.) OGY politikai nyilatkozat az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata elfogadásának 50. évfordulója alkalmából úgy, hogy “A Nyilatkozat időtálló és időszzerű dokumentum, melynek következetes és maradéktalan érvényesítése a jelen és a jövő nemzedékek számára megkerülhetetlen erkölcsi és politikai kötelesség.”

[128] Ugyanezen értékrendet követve, a soha meg nem ismétlődést szolgálva hangsúlyozza az Európai Unió Alapjogi Chartája már a preambulumban, hogy: “Szellemi és erkölcsi öröksége tudatában az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan és egyetemes értékein alapul, a demokrácia és a jogállamiság elveire támaszkodik”, majd helyezi az alapvető jogok élére (I. CÍM) a MÉLTÓSÁG-ot, kimondva azt, hogy “Az emberi méltóság sérthetetlen. Tiszteletben kell tartani, és védelmezni kell” (1. cikk). A jogok gyakorlásával kapcsolatban pedig kimondja, hogy az “együtt jár a más személyek, az emberi közösség és a jövő nemzedékek iránt viselt felelősséggel és kötelezettségekkel.”

[129] Az Európai Unió Alapjogi Chartájával összhangban az Alaptörvény az alapvető jogok listája előtt a szabadságot összekapcsolja a vele járó felelősséggel. Az I. cikk (1) bekezdés az alapvető jogok élén kimondja, hogy “AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelessége.” A II. cikk pedig a korábnál hangsúlyosabban – ugyanakkor az Európai Unió Alapjogi Chartájával összhangban – kimondja, hogy “Az emberi méltóság sérthetetlen.” Mindebből következik, hogy az Alaptörvény értékrendjében és szellemében, számos rendelkezése pedig szövegszerűen is szorosán követi az ENSZ és az Európai Unió emberi jogi dokumentumait, különösen az emberi (egyéni és közösségi) méltóság védelme terén, oly módon, hogy az eddiginél nagyobb figyelmet fordít sajátos történelmi körülményeinkre is. Mindezek a normatív formában megfogalmazott jogelvek és alapvető értékek alkotják a vizsgált törvényhely értelmezési háttérét és keretét. Megállapítható, hogy a törvényhely tartalma ezen alapvető értékeket védelmezi, a kijelölt kereteken belül maradva.

[130] 4. Az emberi méltósághoz való jogot – a nemzetközi és az európai értelmezéssel és joggyakorlattal összhangban – az Alkotmánybíróság is számos határozatában értelmezte és védelmezte. Az emberi méltóság lényegét abban foglalta össze, hogy “van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva – a klasszikus megfogalmazás szerint – az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá”. [64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 308.]

[131] Minden nemzetközi és európai emberi jogi egyezmény szerint az emberi méltóság ellen elkövethető legsúlyosabb bűnök az élettől való önkényes megfosztás, a kínzás, az embertelen, megalázó bánásmód, a rabszolgaság és az emberkereskedelem. Ezeket a bűnöket emberek tíz- és százmilliói ellen követték el világszerte a fasiszta és a kommunista totális diktatúrák, megsemmisíthető tárgyként kezelve az embert.

[132] Magyarországnak a 20. századi történelme során mind a fasiszta, mind a kommunista diktatúra borzalmaiban része volt, okozóként és – sokkal nagyobb társadalmi arányban – elszenvedőként egyaránt. Sajátos történelmi körülményeink folytán e korok szimbólumaihoz való viszonyunk is más, mint az erős nyugati demokráciák polgárainak. Az önkényuralmi jelképek használatának tiltásában nálunk az emberi méltóság több összefüggésben is értelmezhető. Történetileg részét képezi a magyar nemzet méltósága, a jelent illetően a társadalmi közösség méltósága, minden egyes áldozat kegyeleti méltósága, a túlélő hozzátartozók személyi méltósága, a jövő generációk méltósága. Mindezek együttes és hatékony jogvédelme fontosabb, kiterjedtebb és nagyobb súlyú, mint akár a szűken vett individuális méltóság, akár az absztrahált emberfogalom és az ahhoz kapcsolt absztrakt méltóság. A vizsgált törvényi tilalom szükségességét és arányosságát is ezzel a többrétegű méltóságvédelemmel összefüggésben kell alkotmányosan megítélni.

[133] Az emberi méltóság ebben a kiterjesztő értelmezésben is az emberi jogok és az alapvető szabadságok élén, hierarchiájának a csúcsán áll, egyetlen szabadságra vagy alapvető jog gyakorlására hivatkozással sem lehet megsérteni vagy akár csak korlátozni sem. Így a Btk. 269/B. § (1) bekezdését is elsődlegesen ehhez az emberi méltósághoz való (ennek védelmére irányuló) viszonyában kell alkotmányosan értékelni és ebből a szempontból az alkotmányossága megkérdőjelezhetetlen.

[134] 5. Ami a véleményszabadságot – úgyis mint alapvető emberi jogot és úgyis mint alkotmányos alapjogot – illeti, megállapítható, hogy az eleve nem korlátlan jog. Mint láttuk, a véleményszabadság gyakorlása is együtt jár a más személyek, az emberi közösség és a jövő nemzedékek iránt viselt felelőséggel és kötelezettségekkel. Az ABh. ezt úgy foglalta össze, hogy “az alkotmányos értékekkel összeegyeztethetetlen véleménynyilvánítást” az alkotmány nem védi (Abh., ABH 2000, 83, 95.). A Polgári Törvénykönyv és más törvények az emberi személyiséget védelmezik a jogsértő véleményekkel szemben. Mindebből nyilvánvaló, hogy a véleményszabadságnak mint alapjognak “*ab ovo*” vannak fontos és nagy súllyal értékelt jogosultsági, de ugyanilyen kötelezettségi elemei is. Ezek nem külső korlátok, hanem az adott gazdag tartalmú jog belső, immanens

tartalmi elemei.

[135] A Btk. 269/B. § nem tesz mást, mint néhány ilyen kötelezettségi elemet állapít meg. Ha nem tenné, ugyanezeket az Alkotmánybíróság – a méltóság védelmében – alkotmányértelmezéssel maga is megállapíthatná. Az alapjog szempontjából az ilyen értelmezés nem “korlátozás”, hanem az adott alapjog (esetünkben a véleményszabadság) “alkotmányos terjedelmének meghatározása” (538/G/2006. AB végzés, ABH 2009, 2876, 2883–2884.). A törvény nem csak a kötelezettségi elemeket, hanem – a méltóságvédelem szempontjából irreleváns – kivételeket is kellő egzaktsággal meghatározza. Ezek után a vélemény bármely, a Btk. szabályába ütköző kinyilvánítása – mivel az több mint törvénytört, a közösségek méltóságát, a túlélők emberi méltóságát és az áldozatok kegyeleti méltóságát is sérti – “nem kaphatja meg a szólásszabadság alkotmányos védelmének pajzsát” (538/G/2006. AB végzés, ABH 2009, 2876, 2890.)

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,
alkotmánybíró

A különvéleményhez csatlakozom.

Dr. Balsai István s. k., *Dr. Szalay Péter* s. k.,
alkotmánybíró alkotmánybíró

Dr. Paczolay Péter alkotmánybíró különvéleménye

[136] Nem értek egyet azzal, hogy a határozat rendelkező része a Btk. 269/B. §-át *pro futuro* hatállyal, 2013. április 30-ával semmisíti meg. A határozat olyan indokolás alapján jut erre a jogkövetkezésre, amely az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből levezetett, a büntetőjog alkotmányosságára vonatkozó jogállami követelmények teljesülését vizsgálja. Ezzel szemben a támadott rendelkezés alkotmányosságát az Alkotmánybíróságnak mindenekelőtt az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben kellett volna megítélnie. Véleményem szerint a Btk. 269/B. §-a a véleményszabadságot alaptörvény-ellenesen korlátozza, ezért *ex nunc* hatállyal kellett volna megsemmisíteni.

[137] Az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése a véleménynyilvánítás szabadságát a korábban hatályos Alkotmány 61. § (1) bekezdésével azonos módon rögzíti, és az Alaptörvény más szabálya sem indokolja, hogy az Alkotmánybíróság a szólásszabadságot és korlátozhatóságát a korábbi gyakorlatától eltérően értelmezze. Az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban (Abh1.) fektette le a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozhatóságának alapvető kritériumait. Értelmezésének sarokpontja az volt, hogy a szólásszabadság az egyéni önkifejezés és a közügyek megvitatása során mindenkit egyenlően megillető alapjog, így önmagában a szólar tartalma alapján nincs alkotmányos lehetőség a korlátozására. A vélemény szélsőségessége, durvasága, sértő jellege alapján nem lehet felállítani a beavatkozás objektív mércéjét, a véleménynyilvánítás

szabadságának kizárólag külső korlátai lehetnek. E külső korlátok tekintetében pedig az Alkotmánybíróság akként állított fel általános tesztet, hogy “[a] vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely »intézmény« közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. köznyugalom)”. (ABH 1992, 167,178.) Az Abh1. ennek alapján a konkrétan nem beazonosítható sértetteket, azaz egy közösség tagjait általánosan érintő gyűlöletbeszéd büntethetőségének mércéjét a gyűlöletre uszításban határozta meg, amikor is a köznyugalom megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is. Ezt a mércét a 12/1999. (V. 21.) AB határozat megerősítette. A Btk. most vizsgált tényállásának alkotmányosságáról az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban (Abh2.) korábban már hozott döntést, és az önkényuralmi jelképek használatának tiltását nem ítélte alkotmányellenesnek. Azzal a döntésével azonban az Alkotmánybíróság eltért a korábban meghatározott mércétől, és a szimbolikus beszéd e formájánál – speciális körülményekre tekintettel – a büntetőjogi korlátozást anélkül is alkotmányosnak találta, hogy a tényállás az erőszak veszélyének vagy egyéni jogok fenyegettségének az uszításnál meglévő elemét tartalmazná.

[138] Jelen határozat egyfelől helyesen fejt ki, hogy az Abh2. meghozatala óta felmerült jogilag jelentős új körülmények és szempontok szükségessé teszik az ismételt alkotmányossági vizsgálatot, másfelől viszont – mivel a vizsgálatot alapvetően nem a véleménynyilvánítás szabadsága alapján végzi el – e körülményeket nem teljes körűen veszi számba. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a határozatban ismertetett döntésein túl ugyanis az Alkotmánybíróság saját értelmező gyakorlatának fejlődése is új mérlegelést igényelt volna. Az Abh2-t követően az Alkotmánybíróság több alkalommal is megerősítette az Abh1.-ben kifejtett álláspontját, egyszersmind tisztázta és egyértelműsítette a gyűlöletbeszéd büntetőjogi korlátozásának kritériumait. A 18/2004. (V. 25.) AB határozat rögzítette, hogy “[a]z olyan ún. legveszélyesebb magatartások esetében korlátozhatja a jogalkotó a kifejezés szabadságát büntetőjogi eszközökkel, amelyek elérik »az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket magas fokra lobbantó lázongó kifakadás« szintjét, az alkotmányos értékrendben igen magasán álló alanyi alapjogokat veszélyeztetnek, ami egyben a köznyugalom megzavarásához vezethet (e veszély közvetlen és nyilvánvaló)”. (ABH 2004, 303, 320.) A 95/2008. (VII. 3.) AB határozat szintén azt hangsúlyozta, hogy “[a] szólásszabadság korlátozását nem alapozhatja meg a szélsőséges álláspont tartalma, kizárólag annak közvetlen, belátható következménye”. (ABH 2008, 782, 786.) E határozatok fényében megállapítható, hogy az önkényuralmi jelképek használatának a Btk. 269/B. §-ában foglalt tényállása nem áll összhangban az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában kidolgozott mércével. A tényállás ugyanis nem követeli meg erőszak vagy egyéni jogok belátható veszélyének előidézését, hanem a megjelölt szimbólumok által közvetített üzenet szélsőséges tartalma alapján korlátozza a véleménynyilvánítást, további szempontok tekintetbe vétele nélkül. A

gyűlöletbeszéd büntethetőségének mércéje azonban a fentiek szerint mindig megkövetelné további szempontok figyelembevételét. Az Abh2.-ben foglalt, a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságára vonatkozó álláspont felülvizsgálatát az a körülmény is segíthette volna, hogy az Alkotmánybíróság akkor az adott történelmi helyzetet is értékelve jutott a büntetőjogi beavatkozás lehetőségének elismerésére.

[139] Az Abh1.-ben lefektetett és a későbbi határozatokban megerősített büntethetőségi mérce következetes fenntartása melletti erős érv, ha figyelembe vesszük, hogy az az alapjog-korlátozás mely eseteire vonatkozik. Az Alkotmánybíróság ugyanis számos határozatában a korlátozások sajátos tesztjeit dolgozta ki, és ezzel biztosította a gyűlöletbeszéd társadalmi terjedésével és káros hatásaival szembeni fellépés lehetőségét. A jelen ügygel összefüggésben mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy a 95/2008. (VII. 3.) AB határozat akkor is elismerte a korlátozás alkotmányosságát, ha a gyűlölködő ügy nyilvánítja ki szélsőséges politikai meggyőződését, hogy a sértett csoporthoz tartozó személyek kénytelenek azt megfélemlítve végighallgatni, és nem tudnak kitérni a közlés elől (ún. foglyul ejtett közönség). (ABH 2008, 782, 789.) Emellett az Alkotmánybíróság több határozata is alkotmányosnak találta az állami fellépés lehetőségét abban az esetben, ha az emberi méltóságot nem konkrét személyhez kötődően sértő, gyalázkodó kifejezések a különleges társadalmi hatással és befolyásoló erővel rendelkező médiában hangzanak el [1006/B/2001. AB határozat, 165/2011. (XII. 20.) AB határozat]. De megemlíthető ebben a körben az is, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányosnak ítélte az alkotmánnyal és az alkotmányos jogszabályokkal ellentétes programot hirdető vagy tevékenységet folytató (pl. fasiszta) pártok vagy egyesületek működésének megtiltását (810/B/1992. AB határozat). Az Abh.1. mércéje tehát az alkotmánybírósági gyakorlatban máshol külön nem értékelt körülmények fennállása híján alkalmazandó csupán. Ebben a körben viszont már nincs alkotmányos indoka annak, hogy az erőszakkal vagy egyéni jogok sérelmével nem fenyegető véleménynyilvánítást a büntetőjog korlátozza. Az ilyen szólások tiltása nem szolgálja a demokratikus közvélemény kialakulását és megerősödését sem: plurális társadalomban mindig lesznek szélsőséges, az alkotmányos értékek iránt elkötelezett többség számára elfogadhatatlan tartalmú vélemények, tiltásuk azonban éppen azt eredményezheti, hogy ezek a nézetek anélkül mérgezik a társadalmat, hogy a nyilvánosság elutasítaná vagy megszégyenítené őket. Nem utópisztikus az Abh.1.-ben a közvélemény formálódásával összefüggésben megjelenő szemlélet: a tapasztalat is alátámasztja, hogy valahányszor a felelős közéleti szereplők egy emberként felléptek a szélsőséges szólással szemben, a gyűlölködők marginalizálódtak, és az alkotmányos értékrend megerősödött. Azokban az esetekben pedig, amikor az ilyen egységes fellépés elmarad, a büntetőjog alkalmatlan annak hatékony pótlására.

[140] Mindezek alapján az Alkotmánybíróságnak a Btk. 269/B. §-a újabb alkotmányossági vizsgálatát a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben kellett volna elvégeznie, és a bűncselekményi tényállást *ex nunc* hatállyal kellett

volna megsemmisítenie. A szólásszabadság alaptörvény-ellenes korlátozásánál ugyanis nincs alkotmányos indok arra, hogy az Alkotmánybíróság a vizsgált rendelkezést időlegesen hatályban tartsa. A jogalkotó még a véleményszabadság fenti követelményei szerint is rendelkezik mozgástérrel az önkényuralmi jelképek használata tiltásának újraszabályozására; lehetősége van például arra, hogy a tiltott magatartást a foglyul ejtett közönség fent említett szituációjába ágyazva szabályozza. Egyrészt azonban ez a jogalkotói mozgástér lényegesen szűkebb a jelenlegi tényállásnál, másrészt az újraszabályozás lehetősége egyébként sem indokolhatja a megsemmisítés *pro futuro* hatályát. E jogkövetkezmény alkalmazása akkor indokolt, ha az Alkotmánybíróság megítélése szerint a jogrend épsége kisebb csorbát szenved az alaptörvény-ellenes rendelkezés hatályban tartásával, mint anélkül. A megsemmisítés jövőbeli hatályával tehát az Alkotmánybíróság nem a jogalkotási lehetőséget ismeri el, hanem a jogalkotás szükségességére hívja fel a figyelmet. A Btk. 269/B. §-ában tiltott magatartások körében ilyen szempont nem hozható fel, így a véleménynyilvánítás szabadságát alaptörvény-ellenesen korlátozó rendelkezést nem lehetett volna hatályban tartani.

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Paczolay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye

[141] A többség által elfogadott határozat rendelkező részével és az ahhoz kapcsolódó indokolással nem értek egyet. Megítélésem szerint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) Alkotmánybíróság által vizsgált 269/B. §-a nem sérti az Alaptörvény rendelkezéseit.

[142] 1. Álláspontom szerint a jelen ügyben érdemi vizsgálatnak sem lett volna helye, hiszen az indítványozó által támadott büntető törvényi tényállás alkotmányosságával kapcsolatos vizsgálatot – a panaszos által felvetett alkotmányos szempontok alapján, de az Alkotmány egyéb rendelkezéseinek fényében is – az Alkotmánybíróság a 14/2000. (V. 12.) AB határozatában (a továbbiakban: Abh.) már lefolytatta, így ítélt dologról van szó. Az Alkotmánybíróság gyakorlata következetes ugyanis abban, hogy ítélt dolognak tekintendő az indítványban felvetett kérdés, ha az indítványt ugyanazon jogszabályi rendelkezésre vonatkozóan azonos okból vagy összefüggésben terjesztik elő. Az érdemi döntéssel elbírált ügyben hozott határozat az Alkotmánybíróságot is köti. (1620/B/1991. AB végzés, ABH 1991, 972, 973.) Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 31. § (1) bekezdése értelmében pedig ha alkotmányjogi panasz, vagy bírói kezdeményezés alapján az alkalmazott jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés Alaptörvénnyel való összhangjáról az Alkotmánybíróság már döntött, ugyanazon jogszabályra, illetve jogszabályi rendelkezésre és ugyanazon Alaptörvényben biztosított jogra, valamint azonos

alkotmányjogi összefüggésre hivatkozással – ha a körülmények alapvetően nem változtak meg – nincs helye alaptörvény-ellenesség megállapítására irányuló alkotmányjogi panasznak, valamint bírói kezdeményezés alaptörvény-ellenesség megállapítására irányuló vizsgálatának.

[143] Az egyébként kiemelkedő súlyú, a véleménynyilvánítás alapjogával összefüggésben meghatározó jelentőségűnek tekintendő Abh.-ban az Alkotmánybíróság valamennyi, a jelen ügy kezdeményezője által felvetett alkotmányjogi kérdést megválaszolta, így az indítvány érdemi vizsgálatára csak akkor kerülhetne sor, ha – figyelemmel az Abtv. idézett szövegére – a korábbi döntés óta a körülmények alapvetően megváltoztak volna. Megítélésem szerint – szemben a többség álláspontjával – ilyen körülménynek csupán a jogszabályi környezet alapos átalakulását, illetőleg annak a történelmi, politikai helyzetnek a gyökeres megváltozását lehet tekinteni, amelyben az Alkotmánybíróság az adott irányú döntést találta szükségesnek meghozni. Jelen esetben azonban a jogszabályi környezet megváltozásáról természetesen nincs szó, azok az alkotmányjogi megfontolások pedig, amelyek az Alkotmánybíróságot a korábbi döntése meghozatalában vezérelték, a mai történelmi és politikai helyzetben is érvényesek, sőt – tekintettel a vizsgált kérdés szimbolikus jelentőségére, azaz a XX. századi totalitárius rendszerek áldozatainak, illetőleg a demokrácia mellett elkötelezettek méltóságvédelmére, valamint a demokrácia melletti társadalmi elköteleződés rendszerváltás utáni elmélyítésére – e megfontolások az elkövetkező évtizedekben is aktuálisak maradnak.

[144] A többségi álláspont szerint az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) Vajnai kontra Magyarország ügyében hozott döntése elegendő indok arra, hogy az Alkotmánybíróság az Abh.-ban korábban rögzített álláspontját újragondolja. Ezzel a nézettel nem értek egyet. Ahogy azt maga az elfogadott határozat is rögzíti, az EJEB ítélete csupán deklaratív, és támpontul szolgál csupán az Alkotmánybíróság számára a nemzetközi egyezmények (jelen esetben az Emberi Jogi Egyezmény) értelmezéséhez. Meglátásom szerint tehát annak, hogy az EJEB egy konkrét jogesetet az Emberi Jogi Egyezmény rendelkezéseivel összefüggésben miként ítél meg, nincs olyan természetű jelentősége, amely az Alkotmánybíróság alapjogi korlátozás megengedhetőségével és határaival kapcsolatos meghatározó súlyú döntésének újragondolását indokolná. A strasbourgi esetjog pillanatnyi (bármikor felülírható) állása tehát nem elegendő érv álláspontom szerint amellet, hogy a korábbi döntés kötőerejét az Alkotmánybíróság – a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján – megtörje.

[145] Mindezekre tekintettel véleményem szerint az indítvány visszautasításának lett volna helye.

[146] 2. Ha helye is lenne azonban a jelen ügyben az érdemi vizsgálatnak, annak eredménye álláspontom szerint csakis az elutasítás lehetne.

[147] A többségi álláspontot tükröző határozat a vizsgálódás körében helyesen jut arra a következtetésre – folytatva egyébiránt ezáltal az Abh.-ban rögzített, a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságára vonatkozó kivételes gyakorlatot – miszerint a szóban forgó történelmi események áldozatainak

méltóságvédelme elegendő indok lehet az azt sértő, a véleménynyilvánítás szabadságával történő visszaélésnek tekintendő, emellett az Alaptörvényből levezetett alkotmányos értékrenddel ellentétes magatartások büntetőjogi tilalma mellett. Egyetértek azzal, hogy a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra áldozatainak emléke, a hozzátartozók és az emlékezők méltósága sérül akkor, amikor a szélsőséges ideológiát valló és népszerűsítő csoportok a véleménynyilvánítás alapjogával visszaélve a XX. század tragikus eseményeire emlékeztető jelképeket használnak. Helyesen alkalmazza továbbá a határozat az alkotmányos büntetőjogra vonatkozó, az Alkotmánybíróság által korábban kimunkált és természetesen a jelen ügyben vizsgált törvényi tényállással összefüggésben is irányadó elveket. Álláspontom szerint indokolatlanul jut arra a következtetésre, hogy a támadott törvényi tényállás – határozatlansága, túlzottan általános jellege okán – nem állja ki az alkotmányos büntetőjogra vonatkozó kritériumok próbáját.

[148] Az Alkotmánybíróság rámutatott korábban, hogy “[a]z egyén alkotmányos szabadságát, emberi jogait nem csak a büntetőjog különös részének tényállásai és büntetési tételei érintik, hanem alapvetően a büntetőjogi felelősség, a büntetéskiszabás és büntethetőség zárt szabályrendszere” [11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 86.]. Nem lehet vitás ezért álláspontom szerint az, hogy egy büntető törvényi tényállás alkotmányosságának vizsgálata során nem csupán az adott tényállás egyes tényállási elemeit, hanem a büntetőjogi szabályrendszer egészét, a tudomány által kimunkált dogmatikai tételeket, elvi jelentőségű megállapításokat, nemkülönben (ahogy azt maga a határozat is helyesen rögzíti) a jogalkalmazás konkrét gyakorlatát is figyelembe kell venni.

[149] A többségi álláspont szerint a Btk. 269/B. §-a túl tágan határozza meg a tilalmazott magatartások körét, ezáltal teret enged az önkényes jogalkalmazói jogértelmezésnek, “nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni, jóllehet a célzat, az elkövetési módozat vagy a kiváltott eredmény figyelembevételre elengedhetetlen volna.” Teljes mértékben egyetértek azzal a határozatból kiolvasható állásponttal, hogy a szóban forgó bűncselekmény – noha célzat, vagy motívum nem szerepel a törvényi tényállásban – akkor valósulhat csak meg, ha a törvényi tényállási elemeket kimerítő magatartást kifejtő elkövető szándékában a többségi társadalom által megvetett, az Alaptörvény értékrendjével összeegyeztethetetlen náci, illetve kommunista ideológiával egyfajta azonosulás is megragadható. Ahhoz azonban, hogy ez az általam is elfogadott követelmény teljesüljön, a jogszabály megsemmisítése szükségtelen.

[150] A büntetőjog összetett szabályrendszerében található olyan eszköz, amellyel a szóban forgó törvényi tényállás elemeit egyébként kimerítő magatartások közül “kiszűrhető” az, amelynek büntetőjogi fenyegetettsége – figyelemmel a fenti követelményre, amely egyébként a törvényhez kapcsolódó indokolásból is következik – nem indokolt. A Btk. általános részében szereplő bűncselekmény-fogalom (Btk. 10. §) helyes alkalmazása megfelelő megoldást jelenthet arra a “problémára”, amelyet az ún. Vajnai-ügy példáz a legjobban. A társadalomra veszélyesség fennállását a jogalkalmazó minden esetben köteles vizsgálni, akkor is

tehát, ha a szóban forgó cselekmény egyébként kimeríti a különös részben szereplő bűncselekmény valamennyi törvényi tényállási elemét. Azt kell tehát ebben a körben vizsgálni, hogy az adott cselekmény (amellett, hogy az adott különös részi tényállást megvalósítja) sérti-e, vagy veszélyezteti-e az állampolgárok személyét, vagy jogait oly mértékben, hogy az a büntető hatalom fellépését teszi szükségessé. Amennyiben a válasz nemleges, úgy bűncselekményt kizáró ok áll fenn. (Abban az esetben tehát, amikor az elkövető mintegy “polgárpukkasztási szándékkal” tűz ki magára valamely diktatúrát jelképező szimbólumot, magatartása nem éri el a társadalomra veszélyesség azon fokát, ami a büntetés kiszabását szükségessé tenné, ezért a büntetőeljárást – bűncselekmény hiányában – meg kell szüntetni.) Maga a határozat is bemutat egy olyan konkrét esetet, amikor a bíróság ezt a jogi megoldást alkalmazta.

[151] A többségi álláspontot a fentiekén túlmenően azért is vitatom, mert – ellentétben a határozatban kifejtettekkel – a Btk. 269/B. §-hoz kapcsolódó helyes (tehát az elkövető részéről egyfajta azonosulást, mint tudattartamot is megkövetelő) joggyakorlat létezik, ezért az annak a hiányára történő hivatkozással megsemmisíteni a támadott törvényi tényállást, teljességgel szükségtelen.

[152] Maga a határozat is helyesen rögzíti, miszerint a jogszabályhoz kapcsolódó indokolásból könnyen kiolvasható az, hogy a jogalkotó az adott elkövetési magatartások pönalizálásakor milyen indíttatású cselekmények, jelenségek visszaszorítására törekedett. A jogszabály jogalkalmazók részéről történő teleológikus értelmezése ezért csakis arra az eredményre vezethet, hogy az elkövető szándékát az adott ideológiához kapcsolódó azonosulás jellemzi.

[153] Ezt az értelmezést tükrözi az irányadó joggyakorlatot kifejező Btk. Nagykommentár 269/B. §-hoz fűzött magyarázata is: “A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, amely lehet egyenes és eshetőleges szándék is. Az elkövető szándékának ki kell terjednie az adott ideológiával való azonosulásra, az elkövetési megvalósítása mögött politikai motivációnak kell meghúzódnia. Ha az elkövetőt nem az önkényuralmi eszmerendszer köztudatban történő elterjesztése motiválta, akkor hiányzik a bűncselekmény megvalósításának egyik feltétele: az elkövetőt az önkényuralmi jelkép közszemlére tételében az vezérli, hogy a tiltott jelkép és az általa képviselt eszmerendszer a köztudatban minél jobban elterjedjen. A tilalom a felsorolt jelképekre mint politikai szimbólumokra vonatkozik, ilyen jelentés nélküli megjelenítésük és alkalmazásuk nem vonható e rendelkezés alá.”

[154] Mindezek alapján álláspontom szerint megállapítható, hogy a joggyakorlat eljutott már annak a felismeréséhez, amit éppen a határozat hiányol, s amely miatt a jogszabályt – szükségtelenül – megsemmisíti. Külön is szükségesnek tartom kiemelni, hogy ez a helyes jogértelmezés, amelyet a joggyakorlatot kifejező Btk. Nagykommentár is oszt, éppen az Abh.-ból eredeztethető. Az Abh. ugyanis rögzíti, miszerint: “Az Alkotmánybíróság vizsgálta, hogy a kifogásolt szabály a jelképek használata körében milyen elkövetési magatartások tiltására szorítkozik. A Btk. 269/B. §-ában szereplő, tételesen meghatározott elkövetési magatartások a jelképek által képviselt – a hatalom erőszakos megragadásához, diktatórikus fenntartásához kapcsolódó – eszmékhez való sajátos viszonyt fejeznek ki; ennek

lényeges tartalmát jelenti a náci és bolsevik népiirtó és erőszakkal kizárólagosságra törő ideológiákkal való azonosulás és azok propagálásának szándéka. A jelkép valamely eszmének, személynek vagy eseménynek jelvénnnyel, vagy képpel való megjelölése, melynek az a rendeltetése, hogy a jel és a megjelölt eszmék, személyek vagy események közös vonásaik révén egymással kapcsolatba hozhatók legyenek. A jelképek megjelenéséhez, észleléséhez éppen ezért mindig valamilyen tudati, érzelmi kapcsolat fűződik” [ABH 2000, 83, 96.].

[155] Álláspontom szerint tehát a támadott büntető törvényi tényálláshoz kapcsolódó (a többségi álláspont által hiányolt) helyes és követendő jogértelmezés létezik. Az pedig, hogy a határozat által bemutatott joggyakorlatban található olyan döntés, amely a fentiekben bemutatott (mind a Nagykommentárban, mind pedig az Alkotmánybíróság, *erga omnes* hatályú, tehát a bíróságokra is kötelező 14/2000. (V. 12.) AB határozatában egyértelműen megjelenő) jogértelmezéssel ellentétes, távolról sem indokolja az adott büntető törvényi tényállás megsemmisítését. A joggyakorlat egységének kialakítása és megőrzése a Kúria feladata, amelyet elsősorban a jogegységi döntéseken keresztül teljesít. E feladat “átvállalására” az Alkotmánybíróságnak hatásköre nincs.

[156] Mindezekre tekintettel álláspontom szerint az érdemi vizsgálat eredményeképpen az indítvány elutasításának lehetne csupán helye. Az indokolásban mindazonáltal elfogadhatónak tartottam volna a jogalkalmazó figyelmét felhívni az Abh.-ban, valamint a Nagykommentárban szereplő követendő jogértelmezésre. A jogszabály megsemmisítése tehát véleményem szerint szükségtelen, a *pro futuro* megsemmisítés hatályának túl közeli időpontja pedig annak kockázatával is jár, hogy – amennyiben a jogalkotó a rendelkezésre álló igen rövid idő alatt nem képes a szükséges kodifikációs munkát elvégezni – Magyarországot ellepik a külföldről érkező neonáci fiatalok, akik a nemzetiszocialista szimbólumok égisze alatt fognak “ünnepelni” és tüntetni, mivel a hatályos magyar büntetőjog ezt immáron nem tiltja.

Budapest, 2013. február 19.

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró